17e JAARGANG No. 4

1 SEPTEMBER 1972 — f 1,25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

OP DE PASAR VAN TEBINGTINGGI

Elke pasar oefent op mij een grote aantrekkingskracht uit en zodra ben ik niet in een Indonesische stad, of een gang er heen behoort tot een van de eerste activiteiten. Stamt deze sympathie misschien uit een heel, heel ver verleden, toen ik als joggie mijn lieve moeder naar d'aloude pasar Pabean in Soerabaja vergezelde en een deel van het gekochte lekkers mocht dragen?
Ik heb heel wat markten bezocht in Italië en Frankrijk. Uiteraard ook in Nederland, maar ik vind ze geen van alle zo interessant en boeiend als een Indonesische pasar.
Ergens op Sumatra zag ik eens in een verloren hoekje een Indonesische knaap op de grond zitten, met voor zich twee bamboe kooitjes. In het ene een baby-aap, in het andere een jonge rangkok...... Welke diertjes hij te koop aanbood.
"Hé, hoe kom je daar aan!"
"Gisteren gevangen in het bos meneer".
Op een Sumatraanse pasar vind je niet alleen de opbrengst van land- en tuinbouw, maar ook bosproducten, zoals daar zijn damar, rotan, wilde honing, soms prachtige houtsoorten. De resultaten van huisvlijt, pottenbakkers kunst, messenmakers werk, wat de plaatselijke keuken aan bijzondere en typische lekkernijen heeft te bieden, kortom hier maak je kennis met een groot stuk van het echte Indonesië in a nut-shell.
Ik vind het heerlijk om in en door half duistere gangetjes te lopen, waar het riekt naar batik-was en waar links en rechts de meest schitterende met gouddraad doorweven doeken te koop worden aangeboden, om even later te belanden in de minder geurige afdeling vis en visproducten! De stapels gedroogde- en gezouten ikan zijn zoals overal in Noord-Sumatra enorm. Hoe geweldig rijk moeten de visgronden van de Straat van Malakka toch wel zijn!
De afdeling groenten en fruit bewaar ik voor het laatst. Hier loop je langs bergen lobak, lombok, brambang, ketela, met daartussen door de stapeltjes paarse- en bleekgroene terong, sereh, boros koentjie, katjang pandjang, enz, enz, werkelijk te veel om allemaal te noemen. En dan is daar het onovertroffen heerlijke Indonesische fruit in grote overdaad.
In de eerste plaats de pisangs in vele soorten en vormen, doeren, manggis en ramboetan, doekoe, sawo en djamboe, maar mijn persoonlijke smaak gaat uit naar de gekroonde koningin van alle fruit: de edele ananas.
Zoals U op de foto ziet, liggen de vruchten er althans naar onze begrippen kris-kras door en over elkaar bij, maar toch geloof ik dat er niets meer verkocht zou worden, als ze tot regelmatige pyramiden gestapeld zouden zijn. Dat is niet Indonesisch, dat is iets vreemds, dus in hemelsnaam maar niet doen!
De Sumatraanse ananas is niet zo knapperig bros en kort vezelig als haar zusje uit Bogor en Klakah, is groter, maar ook overheerlijk fijn van smaak, zoet en zeer sappig. Saluut!
Natuurlijk moesten we er wat van hebben en alras verwisselden er enige van eigenaar à raison van 30 cent per stuk.
Thuis werden ze door ondergetekende stante pede volgens alle regelen der kunst (als je ziet hoe ze hier in Holland worden gemaltraiteerd, bloedt je hart van louter ellende) "geslacht", om vervolgens mooi spiraalvormig uitgesneden, ontdaan van alle ongerechtigheden, schoon gewassen en met een pietseltje zout bestrooid in volle glorie, doch onttroond, maar met steel op een schoon bord te verschijnen.
De volgende procedure? Snijden in vette, dikke van het sap druipende malse plakken, en dan... allons enfants de la patrie... attaquer!!!
(Ik heb eens iemand horen zeggen: Adoeh! Je verheet je schoonmoeder ih!).

G. H. Bartman

Betekenis der Indonesische woorden.
rangkok = neushoornvogel
lobak = lang soort van radijs
brambang = rode uien
terong = aubergine
boros koentjie = jonge uitspruitsels van een bepaalde wortelsoort (tot kruiderij en geneesmiddel)
doeren, manggis, ramboetan, doekoe, sawo, djamboe = verschillende soorten Indon. fruit.

ATTENTIE!

Met ingang van 1 sept. gaan de post-tarieven weer een sprong de hoogte in.

brieven van 30 ct op 35 ct
briefk. van 25 ct op 30 ct
drukwerk van 20 ct op 25 ct

Wees een BOOM, een VRUCHTBOOM. Lever na slechts éénmaal geplant te zijn vruchten voor vele, vele jaren. Plant *f* 10,— in het FONDS ZESTIGDUIZEND!

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 17e JAARG. No. 4
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: Tjalie Robinson
Redactie: Tjalie Robinson, J. H. Ritman, G. H. Bartman, Ch. J. A. Manders.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,50; halfj. *f* 15,—; jaar *f* 30,—. Abt. Europa: jaar *f* 37,—
Buiten Europa: jaar *f* 42,—.
Abt (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 78,—; Indonesië *f* 63,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 63,—; Canada en Ver. Staten *f* 53,—; Maleisië en India *f* 63,—; Suriname en Antillen *f* 53,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonnee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

HATTA 70

Augustus is in Indonesië de maand der herdenkingen: op 17 augustus herdacht men er de proclamatie van de Republiek, maar dit jaar in dezelfde maand het feit, dat Hatta 70 jaar geleden werd geboren. In een in het Engels verschenen boek zijn een aantal van zijn publicaties verzameld en hem bij gelegenheid van het bereiken van de leeftijd der sterken aangeboden.
De gedachten zullen bij het thans weer in het volle licht tevoorschijn treden van deze eminence grise uitgaan naar die gedenkwaardige dag toen ten overstaan van een handjevol getuigen op Pegansaan 56, de "Gedung Proklamasi" de onafhankelijkheid werd uitgeroepen door het voorlezen van een paar krabbels op een vodje papier, ondertekend door Soekarno en Hatta. Niet velen buiten de revolutionaire kring namen destijds deze gebeurtenis au serieux, maar voor Soekarno en Hatta en de kring der felle nationalisten om hen heen was dit gebaar dodelijke ernst: een bezielend doel, met volledige inzet van beider persoonlijkheden nagestreefd......en bereikt. Het kon dan ook alleen een tot waanzin rijkende hoogmoed zijn, die Soekarno deed besluiten het enige authentieke republikeinse monument in Djakarta, de Gedung Proklamasi, te doen afbreken onder de zinspreuk: De Republiek dat ben ik... Hoe dit zij, in de voorgalerij van het oude huis van jhr. mr. P. Feith stonden zij beiden nog verenigd, verenigd door een ideaal. Maar geen groter contrast denkbaar dan dat tussen de stormachtige visionair Soekarno en de rationalist Hatta. Zolang het grote doel in het verschiet lag overheerste het alle tegenstellingen, zelfs de fundamentele in deze beide persoonlijkheden. Nauwelijks was de onafhankelijkheid een feit, of de onoverbrugbare kloven in de geestesgesteldheid van de beide "vaders der Republiek" traden met steeds groter duidelijkheid aan het licht. Tegenover de geladen, welsprekende, boeiende persoonlijkheid van de president kwam de schijnbaar kleurloze rationalistische figuur van de vice-president in het halfduister te staan. De strijd tussen de populariteit van Soekarno en de koele verstandelijkheid kon maar één einde hebben: Hatta legde het vice-presidentschap neer.

Dr. Mohammed Hatta

De eeuwenoude geschiedenis herhaalde zich tien jaar later: na het overweldigende "Hosanah" van de vijftiger jaren klonk voor Soekarno in 1965 het "Kruisigt hem!" Nog is de periode niet voorbij, dat men de nadruk legt op de verbijsterende fouten van het Soekarno regiem en de verdiensten vergeet. Maar temidden van al dit tumult won de figuur van Hatta in statuur: de man, wiens heengaan als vice-president nauwelijks een rimpel in het politieke leven had veroorzaakt, bleek een stabieler en steviger plechtanker te zijn dan de flamboyante, grillige "president voor het leven". Zijn koel gelijk blijkt uit de thans verzamelde geschriften. Geen gejuich op deze verjaardag - wel ook onze eerbiedige gelukwensen aan het geweten van Indonesië.

J.H.R.

Selamatan-nieuws

Meerijden gevraagd:

Gevr. meerijden in Den Haag v. Frankenslag 339 naar Selamatan op 28-10-'72. Postbus 9073, Den Haag.

*

Meerijden aangeboden:

"Wie wil meerijden vanaf Breda naar Den Haag voor Selamatan Tong Tong de 28e october 1972; plaats voor 2 personen."

Prins Claus

Op 6 september a.s. hoopt Prins Claus zijn verjaardag te vieren, ter gelegenheid waarvan wij Z.K.H. onze eerbiedige en welgemeende gelukwensen aanbieden.

Wij wensen de Prins nog vele goede en gelukkige jaren toe temidden van de Koninklijke familie.

Nieuw-Zeelanders op de bres voor ziekenzorg in Bandung

Bezoekers zijn bij de redactie altijd welkom. Hoe meer zielen, hoe meer vreugd! Wij zijn één familie - helaas niet steeds een gelukkige familie. Intussen, het meest welkom is uiteraard de vriend van Tong Tong uit verre landen. Welnu, bezoek van een lezer uit... Nieuw Zeeland, een onzer tegenvoeters dus, is natuurlijk een uitzonderlijk prettige gebeurtenis.
De bezoeker uit Oakland kwam met een boodschap. Hij heeft in zijn woonplaats kennis gemaakt met dokter Gray. Deze Nieuw-Zeelandse arts heeft enige jaren gewerkt in het Immanuel-ziekenhuis in Bandung. Hij is nu voorgoed naar zijn praktijk in Oakland teruggekeerd maar blijft zich inspannen voor Immanuel. U begrijpt het al. Immanuel zit in geldzorgen, de Badan Pekerdja Rumah Sakit Geredja Kristen Pasundan, die het ziekenhuis beheert, zit wanhopig verlegen om middelen. En dokter Gray is zijn oude vrienden niet vergeten en propageert daar in het verre Oakland met grote vasthoudendheid de goede zaak van "zijn" oude ziekenhuis. Er is een film over ziekenzorg op Java in Oakland vertoond, liefdadigheidsdiners zijn gegeven, en een prachtig uitgevoerde brochure uitgegeven door de Lions Clubs van Napier en Taradale - uiteraard in het Engels - vertelt van leven en streven, zorgen en vreugden in de strijd voor de gezondheidszorg in Pasundan.
Wie meer weten wil van deze nobele actie (of, wat nog belangrijker is, hier of daar nog een grijpstuiver over heeft) kan zich - tijdelijk, want in november gaat hij weer terug naar Oakland - wenden tot de heer C. L. E. F. van Swieten, Thomsonlaan 183 in Den Haag, tel. 070 - 33 08 45.

HOE KAN IK HET OOIT VERGETEN?

Beste Tjalie,

Mag ik ook eens een fragment vertellen van mijn heerlijke jeugd in Indië? Ik ben in Semarang geboren en wat ik nu ga vertellen, gebeurde in Tjiandjoer, zeventien jaar later.

Mijn vader was hoofd van de School en wij woonden drie jaar in Tjiandjoer op de weg Batavia-Bandoeng, in een heerlijk klimaat.

En zoals gebruikelijk, brachten mijn ouders een bezoek bij de Regent en Raden Ajoe van dit kleine, maar fijne bergplaatsje.

Nu had de Regent een dochter van mijn leeftijd en al spoedig werden wij vriendinnetjes. Ik werd vaak gehaald met het rijtuig van de Regent en Oetie, zo heette mijn vriendinnetje, en ik speelden dan quatre mains op de vleugel in de Kaboepaten.

Wat een fijne herinneringen heb ik aan die bezoekjes. Als ik er op bezoek kwam, begroette de Regent mij in de voorgalerij en bracht mij daarna naar de Raden Ajoe en mijn vriendinnetje Oetie. Fijn, fijn, was dit bezoek!

Onze vriendschap bleef ook, toen ik trouwde, want de Regent bood mij zijn rijtuig aan en zo gingen mijn bruidegom en ik naar 't kantoor van de Ass. Resident, die fungeerde als ambtenaar van de Burgelijke Stand.

Later werd er een bruidsfoto van ons allen gemaakt in de voorgalerij van het huis van mijn ouders. Een foto, waar ik héél trots op ben, want de Regent en de Raden Ajoe staan er ook op.

Al heel, heel lang wilde ik U dit eens vertellen, maar een zekere schroom, om iets wat mij heel dierbaar is, prijs te geven, hield mij terug.

Maar **nu** was de drang zó sterk, dat ik besloot je dit te vertellen. En ik hoop from the bottom of my heart, dat **U** dit in Uw blad: de Tong Tong, zult willen opnemen.

Chr. W. Vooren-Vogelsang.

*

Aan uw wens mevrouw, is bij deze, zoals u ziet, voldaan. Wij worden altijd weer getroffen door het verslag van de ervaringen van zovelen, die dierbare herinneringen aan Indië hebben. Ze zijn heus geen wereldschokkende ervaringen - o, neen! Maar ze getuigen van de diepe genegenheid tussen Indonesiërs en Nederlanders, van een verstandhouding van mensen van verschillend ras met een zodanige diepgang, dat men haar moet hebben ervaren om erin te geloven.

Is eigenlijk niet altijd de persoonlijke vriendschap tussen Indonesiërs en Nederlanders een heel bijzonder fenomeen geweest? Zo was het en is het nog, zelfs na al de beproevingen van een kwart eeuw. Natuurlijk, wie zich op een afstand hield zou nooit de schat aan genegenheid kunnen vinden, die zovele Hollanders en Indonesiërs bond. Een vriendschap, zoals vele Indonesiërs mij geboden hebben - en die het vorig jaar, na een vijftien-jarige afwezigheid, nog even hecht bleek als in de tijd, dat ik in dat heerlijke land woonde en werkte - is een gave Gods die je doet afvragen: Waar heb ik dit aan verdiend?

J.H.R.

GEZEGDEN VAN DE HEILIGE PROFEET

Het vervullen van godsdienstige plichten kan het uiten van beledigende taal niet goedmaken.

*

Een valse eed doet het goede uitkomen maar doet de winst teniet.

*

Voor hem, die God vreest schuilt er geen gevaar in rijkdom.

*

Rijkdom komt niet van een overvloed aan wereldse goederen, maar van een tevreden hart.

*

Wanneer U een ander ziet, die Uw meerdere is wat rijkdom en scheppingsvermogen betreft, kijk dan naar hem, die Uw mindere is in dit alles.

*

Het is niet juist van een Moslim, die eigendommen bezit, waarover hij een testament behoorde te maken, dat hij rustig slaapt zonder dit te doen. Hij behoorde zijn testament in het bijzijn van een ander te maken.

Hebt U misschien óók gelachen

Stel u voor, waarde lezer, dat u in een rustig Nederlands dorp woont, boven of onder de Moerdijk. Op een zomeravond met heel slecht weer, wanneer pleinen en straten zijn verlaten, arriveren daar drie jongelui, die, gezien hun haardos, behoren tot de jeugd die zich kritisch opstelt tegenover de bestaande orde en begaan is met het wereldleed (of moet men daarvoor ook een baard dragen?). Het marktplein is dus, gezien de weersomstandigheden, geheel verlaten. Zij besluiten daar dan maar te overnachten. De volgende morgen begeeft een van de drie zich naar een der huizen die het pleintje begrenzen en plast tegen de gevel. Hij wordt in deze nuttige en onvermijdelijke bezigheid gestoord door een voorbijgangster, die haalt er de politie bij. Wat zou u doen?

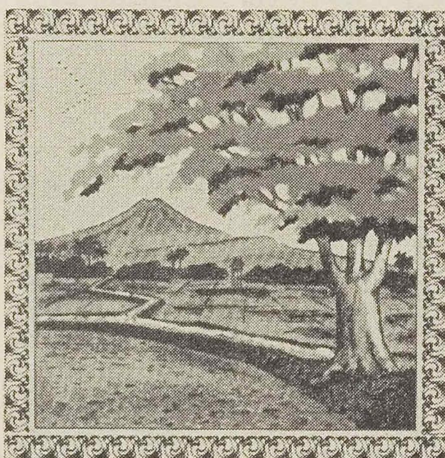
Strikvraag. Want dit is gebeurd in een Spaans dorpje, waar drie Nederlandse knapen neerstreken onder omstandigheden die met de bovenstaande overeenkomen en de volgende morgen inderdaad door een der bewoonsters van het dorp werden betrapt hetgeen haar bewoog de politie te roepen. Zij werden enige tijd ingesloten, vervolgens voor de rechter gebracht die hen veroordeelde...... tot het zich laten kaalscheren door de plaatselijke barbier en hen vervolgens gelastte Spanje te verlaten.

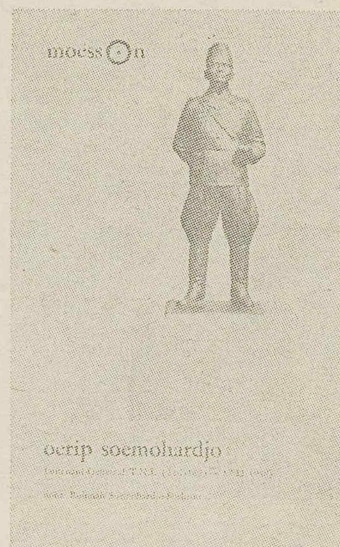
Nu zijn wij oud kolonialen van nature en instelling natuurlijk conservatief. Wij zijn niet bij de tijd, begrijpen niets van de alternatieve maatschappij, stellen goede manieren op prijs enz. en dit moge dan verklaren, waarom wij om dit verhaal hartelijk hebben gelachen. Dat is natuurlijk helemaal mis - zie de bladen die het verhaal van de ervaringen van het drietal publiceerden. Met foto. Soms zelfs op de eerste pagina, dus als zeer belangrijk nieuws. Er zijn excuses voor het schandelijk gedrag van de Spaanse politie en de rechter. Te hunner verontschuldiging wordt aangevoerd, dat "de spanningen en irritatie die het gevolg zijn van de toeristenstroom, wel eens zo hoog kunnen oplopen, dat plaatselijke gezagsdragers menen op hun eigen wijze een voorbeeld te moeten stellen", lezen wij ergens. Foei! die plaatselijke Godjes toch! De rechter "die het gebeurde niet persoonlijk had gezien" (het is een slechte gewoonte van de rechterlijke macht, niet aanwezig te zijn bij het plegen van een overtreding of een misdrijf - maar dat geldt niet alleen voor Spaanse rechters) was heel boos en beval "bulderend" de jongelui uit Spanje te verdwijnen. Het is niet waarschijnlijk, dat de verslaggever hierbij wèl persoonlijk aanwezig was waardoor het verwijt aan de rechter, dat hij niet persoonlijk aanwezig was toen de gewraakte handeling - plasje doen - plaats had, in een ietwat zonderling licht komt te staan.

Uit het verslag van de rechtzitting, waarbij de verslaggever toch ook al niet aanwezig is geweest en waarvoor dus de drie verantwoordelijk zijn blijkt verder, dat de rechter niet alleen heeft "gebulderd" maar helemaal niet aardig is geweest voor de drie knapen: hij heeft hen de operatie kaalscheren nog laten betalen ook! Dit brengt het gebeurde zeer nabij een Internationaal Incident. Vindt u ook niet?

Maar gelukkig hebben wij nog een pers die opkomt voor landgenoten, die elders slecht worden behandeld. Op de voorpagina met de drie! Vette kop, met foto! Nu zie je maar weer, welke wantoestanden in dat fascistisch Spanje heersen...... Schande!

J.H.R.

Tinus Dezentje (IV)

door Dr. H. J. de Graaf

Johannes Augustinus Dezentjé, de grote landheer van Ampel.

Zelfs het uiterlijk zo onbewogen bestaan van een historicus heeft zijn verrassingen. Men denkt over een bepaald onderwerp alles gelezen te hebben, wat er maar over te vinden is, en opeens blijkt er nog meer te bestaan. Zo verging het mij met die merkwaardige figuur van Tinus Dezentje, over wie ik al drie stukjes in Tong Tong geschreven heb. Ik meende daarmede al alles van belang gezegd te hebben, wat er over gezegd kon worden, en plotseling vind je onverwacht nieuwe gegevens

Enige tijd geleden bladerde ik op het Koninklijk Instituut te Leiden in een vergeelde jaargang van de Semarangse Locomotief, op zoek naar berichten over het afscheid van een Bandoengse resident, en daar valt mijn oog op een ingezonden stuk van niet minder dan twee kolommen, getiteld: "Tinus Dezentje, een bladzijde uit de geschiedenis van Solo", gedateerd Solo 22 febr. 1903. De anonyme schrijver noemt zich **"een oud Solosche Javaander of Indische Creool"**, zodat hij wel een Indo-Europeaan moet geweest zijn. Een artikel in de rubriek "Van Dag tot Dag" van de vorige dag had hem naar de pen doen grijpen. Daarin werden o.a. de ernstige gebeurtenissen in en om Semarang bij het begin van Dipa-Negara's opstand in 1825 besproken en werd o.m. voorgesteld, voor de toen gesneuvelde helden een monument op te richten.
Hiermede ging onze ingezonden-stukkenschrijver accoord, mits ook een gedenkteken voor de landheer Tinus Dezentje zou verrijzen. Hij staaft deze bewering in een uitvoerig betoog met tal van argumenten en verschaft ons daarbij belangrijk materiaal voor een levensgeschiedenis van deze Tinus Dezentje.
Hierbij raadpleegde hij geen geschreven bronnen, doch benutte vooral mondelinge overleveringen. Dat kon, want een vijftal kinderen van Tinus, die hij opsomt, waren nog in leven. Ook kan hij natuurlijk van zijn ouders een en ander vernomen hebben, terwijl hij zijn oor ook bij Javanen te luisteren zal hebben gelegd. Doch door die mondelinge overdracht van feiten krijgt het verhaal een wat legendarisch karakter. Dit behoeft geen bezwaar te zijn, want daaruit kan men leren, hoe diep de indruk van Tinus Dezentje op tijdgenoten en nageslacht geweest is. Overigens is de schrijver wel betrouwbaar, hetgeen blijkt, wanneer men zijn verhaal naast andere gegevens legt.
Het eerst spreekt de anonyme schrijver over Tinus' overgrootvader, de Fransman **Teissonier,** die wellicht als soldaat naar Indië gekomen, aldaar zijn naam tot Dezentje heeft ver-hollandst. Trouwens, er zijn ook Nederlandse Dezentje's naast de Indische, en blijkens een kort bezoek aan de Bibliothèque Wallonne te Leiden, gaan deze allen op Franse, en wel Hugenootse voorvaderen terug, dus op z.g. réfugiés, die na de opheffing van het Edict van Nantes in 1685, hun ongastvrij vaderland verlieten en naar ons land uitweken.

Over de grootvader, die misschien te Japara in garnizoen gelegen heeft, meldt onze schrijver niets, des te meer over de vader: **Jan August Caspar.**

Deze was gehuwd met een mejuffrouw **Kops,** die hem vier kinderen schonk, twee zonen en twee dochters. Tinus was de tweede spruit. Zijn oudere broeder Frans en zijn zuster, mevrouw **Deux,** verloor hij reeds vroeg. Zijn andere zuster, mevrouw **Wener,** bleef langer in leven. Zij was rijk met aardse goederen gezegend en werd op het buitenverblijf van de Sunan te Penging begraven. Zowel de naam van Wener als die van Deux komen op de lijst van de grote **landhuurders** voor, die we in het dikke boek van Louw over de Java-oorlog aantreffen. Hieruit zien we dus, in welke kringen de familie Dezentje zich was gaan bewegen. Overigens waren de Dezentje's aanvankelijk niet rijk.

Johannes Augustinus was zuinig opgevoed en over de schrielheid van deze millionair vertelde men later nog, dat hij op tournée van zijn paard placht af te stappen, om één koffieboon op te rapen. Doch dit zal wel als grapje bedoeld zijn.

Zijn vader, die in Batavia een soort van hotel schijnt gehouden te hebben, ging later in militaire dienst over en bracht het tot commandant der dragonderlijfwacht van de Sunan te Solo. Men kan aannemen, dat deze militaire functie hem geregeld met het Solose hof in contact bracht.

Ofschoon het mogelijk is, dat reeds de oude heer Dezentje zich met de landbouw heeft ingelaten, zal toch pas zijn zoon Johannes Augustinus zich ernstig met de landhuurderij hebben bemoeid, en wel na zijn financieel zo gelukkig huwelijk met een **mejuffrouw Bode** in 1816, die zeer rijk zou geweest zijn, ook al komt de naam Bode niet op de lijst der landhuurders voor. Bovendien had zij nog een rijke erftante. Deze plotselinge rijkdom zal hem in staat gesteld hebben, om in 1820 op eens de grootste landhuurder der Vorstenlanden te worden. Op zijn naam staan dan niet minder dan 18 percelen waarvan Ampel het allergrootste was. Als huur werd een som van ruim 4400 spaanse realen betaald en wel "in eens", behalve voor Ampel, dat 2000 realen per jaar moest opbrengen.
Volgens de overlevering zou daarbij prins **Tjokro-Nagara,** kleinzoon van sunan Paku-Buwono VII, destijds beter bekend als oom Tjokro een belangrijke rol hebben gespeeld. Volgens onze zegsman zou dit neer gekomen zijn op het inhuren van half Solo (Surakarta), d.w.z. cadeau krijgen. Dit lijkt

echter enigszins overdreven. Doch dat de 22-jarige Dezentje met één slag de grootste der landhuurders was geworden, staat wel vast.
Deze transactie legde de grondslag voor zijn onmetelijk fortuin. Immers, hij bracht het tot meervoudig millionair.
Met zijn opgezetenen kon hij het uitstekend vinden. Eens zou hij een weddenschap hebben aangegaan, om binnen een maand tijds een kapitaal huis in Salatiga te bouwen, en wel alleen met hulp van zijn eigen volk en materiaal, van zijn landerijen afkomstig. Hij won de weddenschap, want in vier weken was het huis kant en klaar. Zoiets kan men alleen voor elkaar krijgen, als de kleine man echt wil meewerken.
Een later bouwsel was de aanleg van een syphon in de djurang Gandool op de onderneming Bangak, welke in 1903 nog functioneerde.

Johannes Augustinus is drie keer gehuwd geweest, en wel het eerst met de reeds genoemde mejuffrouw Bode in 1816. Twaalf jaar later stapte hij opnieuw in het huwelijksbootje met **Henriette van den Berg.** Zijn laatste gade was de befaamde Solose "prinses" **raden aju Tjondro Kusumo,** alias Sara Helena, met wie hij in 1832 in het huwelijk trad.

In het geheel zou hij 27 kinderen hebben gehad, hetgeen, als zij allen wettig waren, gemiddeld op negen stuks per moeder zou neerkomen. Dit is onwaarschijnlijk veel, zodat er nog wel wat natuurlijke spruiten tussendoor zullen hebben gelopen. In 1903 zou zich dit kroost tot een 300 nakomelingen hebben vermenigvuldigd en inderdaad kwam de naam Dezentje in de Vorstenlanden nog al eens voor.

Tinus' militaire daden hebben het sterkst tot de verbeelding van het nageslacht gesproken. De **Senopati van Ampel,** de legeraanvoerder van Ampel heette hij in de volksmond, waardoor hij voor de Javanen bijkans als een der hunnen was geworden. Heette ook de stichter der Mataramse dynastie niet Senapati? Men ziet hem op zijn Javaans gewapend een steigerend ros bestijgen. In zijn brede gordel draagt hij dan twee bijzondere krissen, **kjai Slamet** en **kjai Putut,** die nog steeds erfstukken, poesaka's der familie waren en voor welke de sunan Paku-Buwono IX van Sura-Karta vergeefs een bedrag van *f* 26.000 zou hebben geboden. Voorts voerde hij de beroemde piek **kjai Matjan** (tijger). Aldus uitgerust bestreed hij de machtige rebel, de **ratu Serang,** die hem met zijn "vuurpijl" bestookte. Deze aan de oude verhalen herinnerende strijd werd door de Javanen in liederen bezongen. Eerbiedig noemden de Javanen hem Bapa Besar (grote vader) of Seraji Ampel. Voluit wordt hij genoemd: **Teenees Dezendjee, Rieder Nederland Leo.** De Javanen beschouwden hem dus niet als drager der Militaire Willems-Orde. Tot zijn spijt is de grote Tinus ook nooit met dit ridderkruis gesierd geweest, immers, het was een militaire orde, destijds alleen bestemd voor echte soldaten. En Dezentje was een vrijwillig aanvoerder, een condottiere, die op eigen houtje meevocht. Vandaar dat "slechts" de orde van de Nederlandse Leeuw met de zinspreuk Virtus Nobilitat (Deugd Adelt) zijn knoopsgat sierde - een hoge onderscheiding overigens. Hiermede prijkt hij op zijn portret in Bronbeek, het Militair Invalidengesticht bij Arnhem, als enige "burger" tussen zo vele militairen.

Reeds tijdens zijn leven werd hij dus geëerd. Bij officiële gelegenheden zou hij steeds aan de rechterhand van de Sunan hebben gezeten! Alle groten van die tijd, zoals generaal de Kock, de resident Nahuys, kolonel de Stuers waren zijn gasten op het weelderige landhuis te Ampel. Zijn luitenant was er een zekere Lucardie, die in oorlogstijd zijn manschappen drilde, maar als de vrede in het land was, optrad in de rol van hoofdopzichter over zijn vele ondernemingen, zijn factotum. Ook deze zou iemand geweest zijn, die voor geen gevaar, hoe groot ook, terugdeinsde.

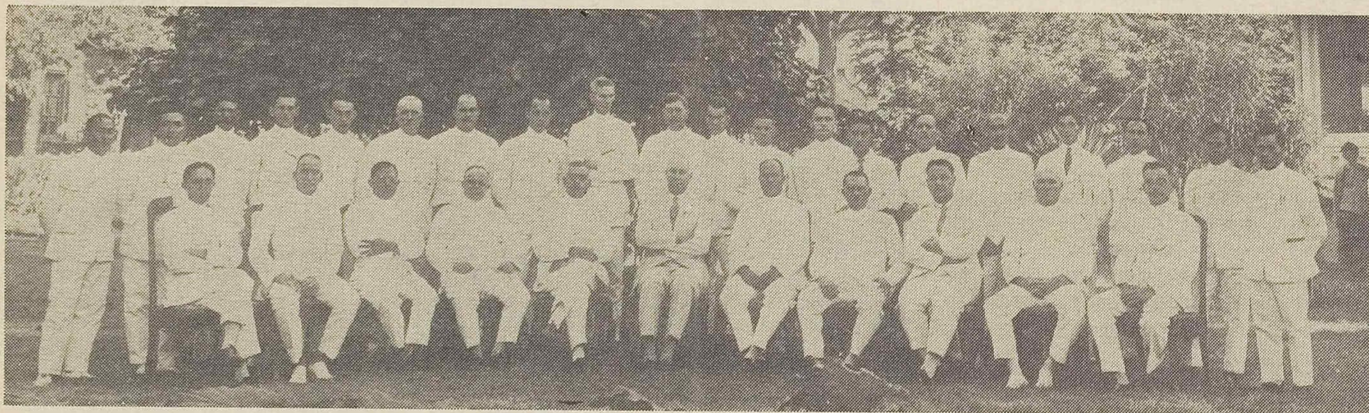
Merkwaardig is, dat het respect voor deze Dezentje zich niet tot zijn vrienden beperkte, doch ook bij zijn tegenstanders werd aangetroffen. Er wordt verhaald, dat terwijl de Javaanse rebellen gewoon waren elke strijder voor het Gouvernement, hetzij Javaan of Nederlander, terstond na gevangenneming af te maken, voor de pradjurits (krijgslieden) van de hoge heer van Ampel een uitzondering werd gemaakt. Slechts hun hoofdhaar werd afgeschoren, waarna zij werden vrij gelaten. Zo nodig kregen zij nog reisgeld mee! Het zou n.l. ongeluk aanbrengen, als de krijgslieden van de Senapati van Ampel afgemaakt werden. Inderdaad bestaat er een aanwijzing, dat dit verhaal niet geheél op fantasie berust.

Ten slotte heeft de grote Tinus voor zijn troepen kazernes of kampementen laten bouwen, n.l. een op zijn landgoed Ampel en een ander te Solo. Dit laatste bleef onvoltooid, daar de dood hem tijdens de aanleg in 1839 verraste. Overigens is het een raadsel, wat de landheer Dezentje in vredestijd nog met een kampement in Solo moest doen. De grachten en de ophaalbrug waren n.l. reeds klaar. Wilde hij soms met deze eigen residentie concurreren met de kraton van de Sunan, de dalem van prins Mangku-Negara of de benteng van Toewan Résidèn?

"Een ereschuld ingelost"

Nadat door de brand bij de Drukkerij Henkes-Holland N.V. het manuscript, de gecorrigeerde drukproeven en foto's verloren gingen van het door het "Comité 15 augustus 1970" uit te geven Herdenkingsboek, kunnen wij U thans meedelen dat inmiddels de schade in zoverre is hersteld dat de door de brand veroorzaakte vertraging zal kunnen worden beperkt tot enkele maanden.

Ir. G. S. Vrijburg

Een in het jaar 1927 genomen groepsfoto van administrateur en geemployeerden van de Suikerfabriek Tjebongan in Jogja, onder wie ook twee telgen van de familie Dezentjé. (Zie ook het artikel "Oude Vorstenlandse families in het Jogja'se, T.T. 1 Maart 1972)
Staande v.l.n.r.: de eerste drie employées buitenafdeling, naam onbekend; de l'Etang, tuinempl.; fabrieksempl., onbekend; weegbrugger, onbekend; Staeder, 3e machinist; Dezentjé, 2e machinist; André, ass.-boekh.; Benschop, tuinempl. buitenafd.; Aartsen, ass.-chemist; empl. buitenafd., onbekend; Rebbens, ass-chemist; Langeveld, ass.-boekh.; Hooff, railbaanopz.; Manuel, magazijnmeester; Stovée, ass.-tuinempl. buitenafd.; empl. buitenafd., onbekend; empl. buitenafd., onbekend; Gosal, 3e mach.;

Zittend, v.l.n.r.: Wallaardt Sacré, 2de mach.; v. Nouhuys, hoofdtuinempl. Kladjie; Dezentjé, hoofdtuinempl. buitenafd.; D. J. Guleen, secr.-boekh.; Vogelzang, 1e geempl., onder-adm. na vertrek van G. F. Enger adm.; G. F. Enger, hoofdadm.; J. Bender, tuinempl.; na vertrek van Enger 1e empl.; J. Jolly, 1e mach.; J. Wessels, chef-chem., fabricagechef; de Blij, tuinempl.; Revius, tuinempl. *(Foto Hr. J. Wessels)*

Oud-Batavia Herleeft?

Al enige tijd geleden is bericht, dat de gouverneur van Djakarta, Ali Sadikin, het plan had het oude Batavia voor zover mogelijk in oude glorie te herstellen. De periode van afweer tegen alles wat Nederlands was is al lang voorbij, maar dat betekende nog niet, dat men de - weinige - overgebleven monumenten uit de tijd van "knechtschap en onderdrukking" bijzonder waardeerde. De gouverneur is echter van mening dat zij een toeristische attractie van belang kunnen vormen en daarom zoveel mogelijk moeten worden gerestaureerd, aangevuld met attracties die herinneren aan lang verdwenen tijden. Dat het daarmee ernst is bleek ons reeds, toen mijn vrouw en ik bij een recent bezoek aan de oude stad ook het museum Oud-Batavia, opgebouwd rond het graf van Coen bezochten. Naar men weet is deze schepping van de oudheidkundige Bloys van Treslong Prins een omstreden zaak; in ieder geval intussen liggen onder het grote grafmonument dat de kern vormt van het museum aan het stadhuisplein in de benedenstad de beenderen van vele prominente Nederlandse bestuurders uit de 17e eeuw.

Het grafmonument van de mannen, die Nederland groot maakten, was keurig onderhouden, evenals trouwens het gehele museum. Het is een ironisch feit, dat de jeugd in het moderne Nederland, die voor de nation-builders van weleer meestal bijzonder weinig respect opbrengt, van Indonesiërs kan leren, dat men ook de vroegere veroveraars van het vaderland kan eren zonder iets tekort te doen aan de eigen waardigheid......

Maar om nu op de plannen van Ali Sadikin terug te komen: in Internationale Samenwerking troffen wij de vertaling aan van een artikel van Anthony Curnow medewerker van de Internationale Arbeidsorganisatie over de plannen. Wij nemen er hier een en ander uit over, dat onze lezers zeker zal interesseren.

J.H.R.

Curnow dan schrijft:

Het Oude Stadhuisplein

Een internationale deskundige, Sergio Dello Strologo, die heeft meegeholpen op bescheiden schaal in Kingston, Jamaica, uit te voeren wat Gouveneur Sadikin met Djakarta van plan is, verklaart: "Het belangrijkste punt in het restauratieplan, het Taman Padillahplein (het oude Stadhuisplein), wordt voor het verkeer afgesloten. Het plein krijgt zijn oude indeling terug: grasvelden en een straalsgewijs patroon van stenen paden".

Dello Strologo, die naar Indonesië is gestuurd door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), is van het begin af bij het project betrokken geweest. Hij zegt: "Het oude stadhuis, dat gebouwd is in 1619, daarna vernietigd en in 1710 op de fundamenten herbouwd, wordt een grote attractie omdat het Museum van Jaya-Katra en Batavia erin zal worden ondergebracht. Er worden zalen gewijd aan beroemde persoonlijkheden uit de geschiedenis van de stad van de 17de tot de 19de eeuw, zowel van Indonesische als van Nederlandse afkomst. Een zaal wordt gewijd aan de militaire geschiedenis van Indonesië vanaf het Keizerrijk Madjapahit (1293-1520) tot op de dag van heden". In de winkels op het plein, alle met 18e eeuwse interieurs, zullen de toeristen, wat antiek, schilderijen, porcelein en specerijen betreft, veel van hun gading vinden. Men zal er de batikkunst beoefenen en batik verkopen. Er komen bovendien een zeeliedentaverne, een koffiehuis in de 18de eeuwse Hollandse stijl, en de "Olivia Raffles", een chique Engels-Javaans restaurant, geheel in de 19de eeuwse stijl, zij het met air-conditioning.

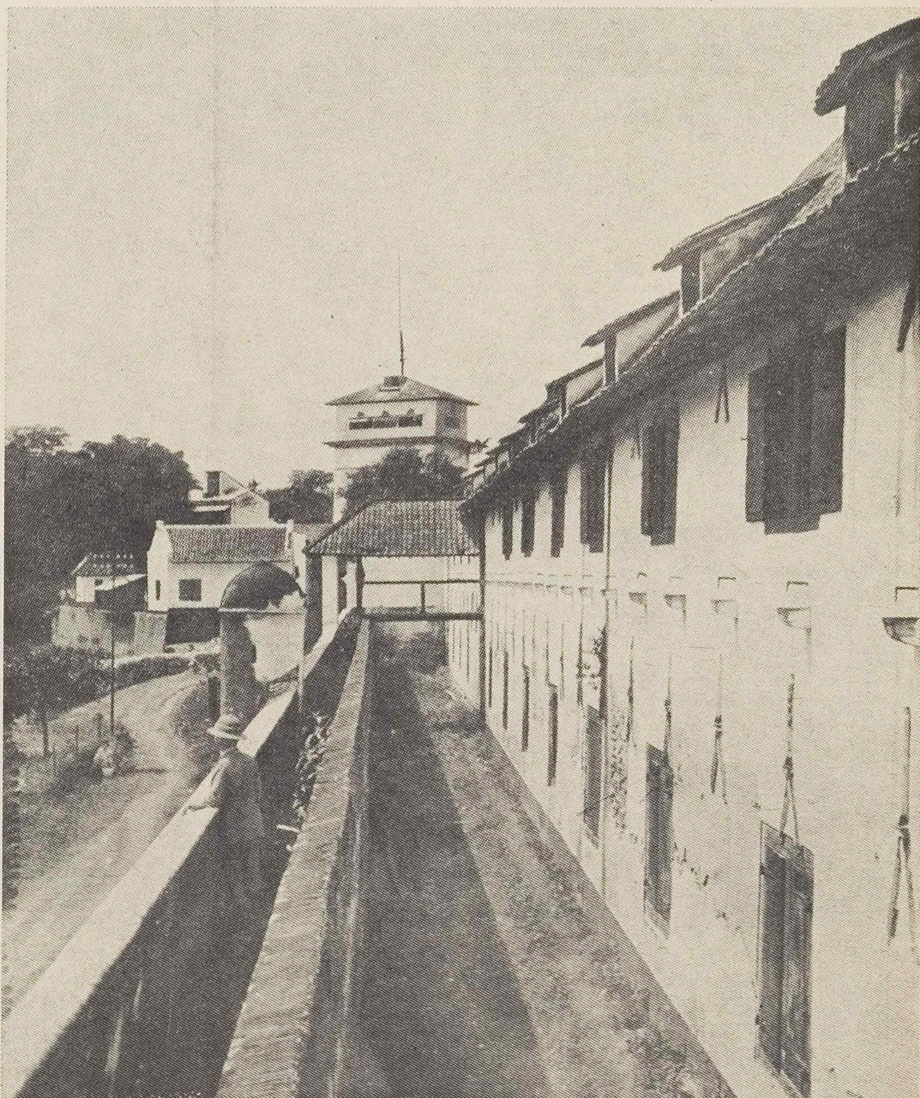
De huizen langs de gracht die leidt naar de oude haven, die bekend staat onder de naam Pasar Ikan (Vismarkt), krijgen een nieuwe gevel in de 17de en 18de eeuwse stijl. Zelfs de uithangborden zullen de geest van deze eeuwen in herinnering roepen.

Achter deze gevels zullen de moderne banken, verzekeringskantoren en exportmaatschappijen hun normale werkzaamheden voortzetten.

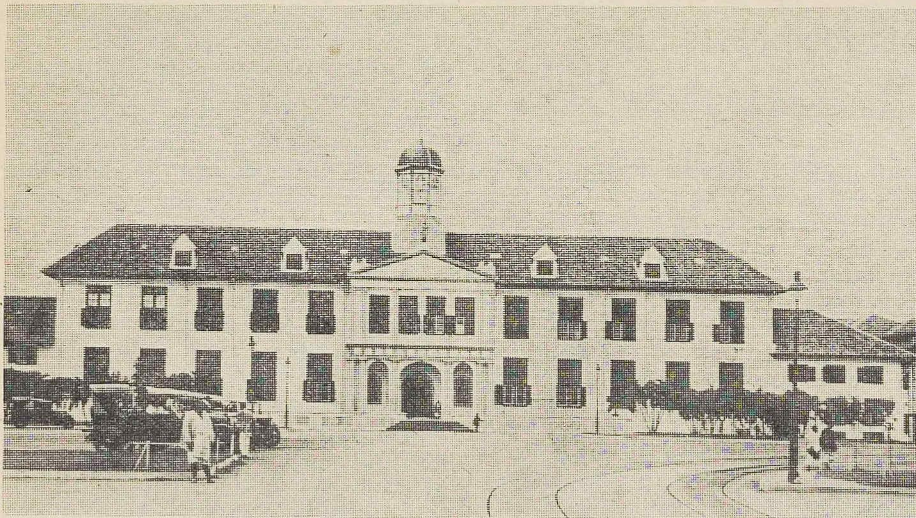
Allerhand

De belangrijkste moskee van Djakarta ligt in de herbouwzone. De omgeving van dit 240 jaar oude gebouw zal worden opgeknapt en binnen de muren zal het een museum van de geschiedenis van de Islam in Indonesië gaan bergen. In de oude binnenhaven, die nog steeds wordt gebruikt door de Makassaarse schoeners, zal het bestaand aquarium*) worden hersteld, en twee 17de eeuwse vemen zullen in musea worden herschapen.

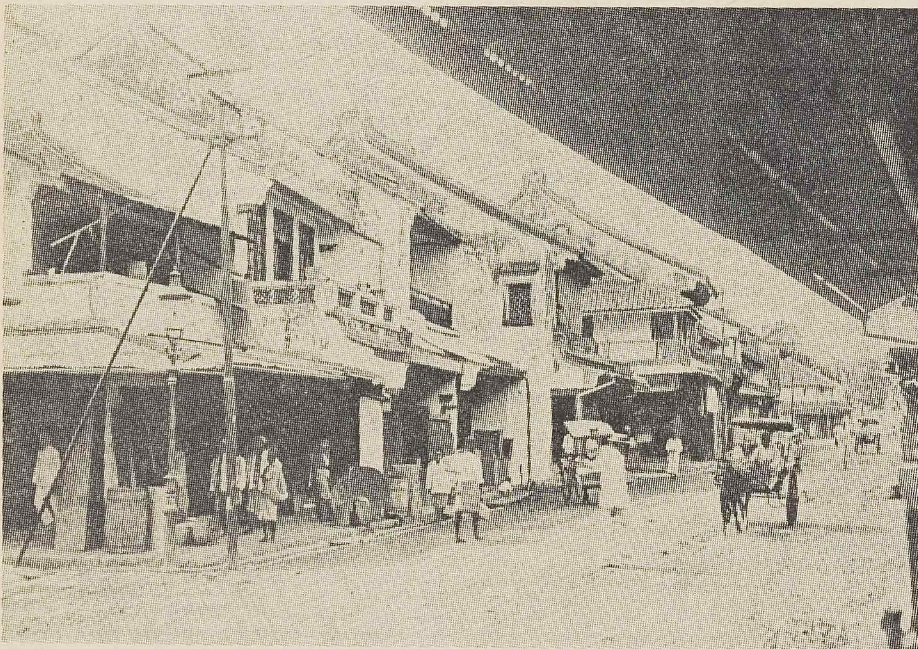
Een ervan - het Museum Niaga, oftewel het Museum van de specerijenhandel - zal de verbinding leggen tussen de geschiedenis van Indonesië en de Portugese, Nederlandse en Britse handelsbelangen en met de Amerikaanse clippers, die alle hun rol hebben gespeeld in de specerijenhandel van Oost-Indië en die Batavia tot een belangrijke en welvarende stad hebben gemaakt. De

De Westzijdse pakhuizen met op de achtergrond de Uitkijk, in het midden de oude stadswal, het oudste gedeelte van oud-Batavia.

Boven: het oude stadhuis, dat zal worden bestemd tot museum van de historie van Djakarta. Beneden: de Chinese wijk in de Benedenstad.

specerijencultuur en de rol van de Indonesische telers in de nog steeds bestaande specerijenhandel zal er worden uitgebeeld.
Het andere gebouw zal het overdekte deel vormen van een Scheepvaartmuseum. De schepen in het openluchtgedeelte van het Museum zullen een spectaculaire attractie gaan vormen. Men moet hiervoor op de aangrenzende werf een Nederlandse Oost-Indiëvaarder uit het begin van de 18de eeuw gaan nabouwen, een Portugese kraak uit de 16de eeuw, alsmede een hedendaagse Chinese jonk en enkele decoratieve Indonesische prauwen.

In de daarnaast gelegen wijk Glodok is een groep Chinese huizen aangewezen voor restauratie. Hier komt een museum waar de geschiedenis wordt vastgelegd van een van de eerste vestigingen van Chinezen buiten hun vaderland (de geschiedenis gaat terug tot 1615) en waar Sung- en Mingporcelein, gevonden in Indonesische grafkamers, zal worden tentoongesteld.
Ten slotte is ook aan de Onrusteilanden in de baai een rol toebedeeld. Op het grootste, een voormalige marinebasis, wordt een 18de eeuwse sluishaven hersteld als tankstation voor jachten e.d.
Er komt een vlootmuseum en er wordt een 18de eeuwse taverne ingericht. De beide andere eilanden van de groep zullen in hun natuurlijke staat worden gehandhaafd ten behoeve van badgasten, waterskiërs en zeilers.
Een frequente bootdienst zorgt voor het vervoer van de toeristen naar en van de eilanden.

*) Het aan vele oud-Batavianen bekende aquarium op de westelijke oever van de oude haven, even voorbij Pasar Ikan is naar ons bleek gesloten; in het gebouw is thans gevestigd de Oceanografische dienst van de Republiek. Het zal velen genoegen doen te vernemen, dat het zijn oorspronkelijke bestemming terugkrijgt: het aquarium met zijn interessante bevolking van tropische vissen was destijds zeer populair onder Indonesiërs en Nederlanders.

„A Lovely Light"

Een lezer schrijft aan Tjalie:

"Telkens opnieuw lees ik Tong Tong van de eerste tot de laatste letter met onverminderd enthousiasme en intense belangstelling. Er gaat een sfeer van uit die je op een geheimzinnige manier vasthoudt, iets dat achter of tussen de regels staat, als bij het lezen van poëzie!
Ik koester voor dat tijdschrift en voor jou, die er de ziel van uitmaakt, de allergrootste bewondering. Eens zal de tijd komen dat die bewondering in nog veel groter kring dan nu het geval is zal worden nagevoeld en erkend: als een journalistiek fenomeen dat zijns gelijke niet heeft, en dat trouwens meer met literatuur te maken heeft, in de waarachtige zin van het woord, dan met informatie, - niet slechts om stijl, taal of vorm van dat proza, maar om de wezenlijke bewogenheid van alles wat daarin gezegd wordt; de uit het innerlijk voortkomende authentieke inspiratie die er uit herkenbaar is. Ik lees ontzaglijk veel, maar niets met zoveel gevoel van persoonlijke betrokkenheid, en vaak ontroering, als "Tong Tong". Ga dus door, ga in 's hemelsnaam door en leef lang, onmisbare en onvervangbare sobat!"

*

Dit is een van de vele uitingen van vriendschap, verbondenheid en waardering die de redactie van Tong Tong ontvangt.
Tong Tong is niet alleen "het enige Indische blad ter wereld" maar inderdaad een "enig blad" - waar vindt men zulk een sterke band tussen lezers en schrijver?
Tong Tong heeft geen behoefte, al deze verzekeringen van vriendschap en waardering af te drukken. Dat wij dit nu wel doen is, omdat deze brief afkomstig is van een lezer, wiens oordeel wij bizonder hoog schatten: Willem Brandt (pseudoniem van Wm Klooster), schrijver, dichter, journalist. Oud-Delianen zullen hem nog kennen als hoofdredacteur van de Deli Courant; een jonger geslacht als dichter en prozaist, weer anderen als medewerker van De Telegraaf, in welk blad hij tot vandaag de dag zijn mening geeft over boeken en vele andere zaken.
Buiten Tjalie's medeweten - vanzelfsprekend: hij is immers in Indonesië? - willen wij Willem Brandt antwoorden met een vierregelig gedichtje van Edna St. Vincent Millay:

My candle burns at both ends
It will not last the night
But ah, my foes, and oh, my friends
It gives a lovely light!

(Mijn kaars brandt aan beide einden en zal de nacht niet duren, maar vijanden en vrienden, wat een bekoorlijk licht geeft ze!)

J.H.R.

"Alles verandert en blijft toch hetzelfde"

Aarzelende Notities uit Indonesië.

Tussen de bedrijven door hoopt T.R. telkens een paar kwartiertjes te vinden om gauw wat neer te krabbelen over zijn ervaringen tijdens zijn verblijf in Indonesië. Voor uitvoeriger artikelen hoopt hij later tijd te vinden. Intussen hoopt hij met deze "intermezzo's" hier en daar toch ook midden in Indonesië en ook tussen zijn lezers elders in de wereld te staan.

In de afgelopen dagen ettelijke malen aan de typmachine gezeten om reisindrukken uit Indonesië aan U letterlijk "over te brieven". Het is vandaag 15 Augustus en Lilian en ik zitten dus alweer 12 dagen "thuis" en we zijn letterlijk dag en nacht gebombardeerd met impressies (want de nachten in Azië leven met ontelbare geluiden veel meer dan het zwijgende nachtelijke Europa). Toch - met notitieblaadjes vol penkrabbels - aarzelt mijn hand, want met het maken van "boekhoudkundige" reeksen waarnemingen (links: wat is **wél** ten gunste veranderd, rechts: wat **niet)** komen wij er niet, hóe lang de reeksen ook worden.

En keer op keer dringt onwillekeurig de gedachte zich aan ons op: alles is hetzelfde gebleven; **er is NIETS veranderd.** Dit is een Franse uitdrukking uit een Franse levensbeschouwing: "Plus ça change, plus c'est la même chose" en merkwaardig genoeg moeten wij bij veel wat wij in Indonesië zien denken aan Frankrijk. Zij het: omdat wij tot nog toe alleen in de grote steden waren (Djakarta, Bandung, Surabaja), vinden wij alleen parallellen met Parijs. Zouden wij in de oediks straks ook parallellen vinden met het Franse platteland?

De overeenkomsten in de verschijningsvormen van de Franse en de Indonesische samenleving zitten in duizend-en-één impressies. Het drukke verkeer b.v. doet denken aan de haast kaleidoscopische drukte van Parijs. Drukke knooppunten roepen herinneringen op aan de Place de la Concorde of de Place de la République - pasars aan Parijse marktjes met hun woelige rommeligheid en levendigheid - ja, we vinden zelfs in de "gelandangans" (de "djèmbèls" van 20 jaar terug) de clochards van Frankrijk terug. Het gaat, weet U, niet om de **hoeveelheid** of het **tempo** der dingen die je ziet, maar **de stijl.** De stijl van leven. De stijl van "any life at all".

Om bij dit laatste voorbeeld te blijven: in wat men noemt de "geordende westerse maatschappij" (dus b.v. in Nederland) bestaan geen clochards of gelandangans: ouden van dagen zijn keurig opgeborgen en welverzorgd; onzichtbaar. Maar de Parijse clochard wenst zich niet te laten "koeroengen" en prefereert het vrij open leven op parkbanken en nabij vuilnisemmers met weggeworpen peukjes. Indonesië is ontegenzeggelijk armer (aan materiële waarden) dan Nederland, dus op de onderste trap van de maatschappij moet het leven een stuk beroerder en "kassianner" zijn dan in Nederland. Nochtans wekken de armsten in de grote stad in Indonesië geen meewarigheid op en socialistische reacties, omdat ook de armsten daar iets wérkelijk vrijgevochtends hebben, iets vanzelfsprekends: "we can manage without".

En inderdaad beschikken ook de eenvoudigste mensen over het vermogen om uit schijnbaar "rock bottom" arme omstandigheden iets goeds of zelfs iets beschaafds te peuren: de kleinste eetkraampjes in Indonesië verstaan net als de kleinste bistro'tjes in Parijs, de slordigste charcutiers op de markt, gewoonweg "hemelse" gerechten te maken. De eenvoudigste soldaat in Djakarta of Surabaja is correct gekleed en ziet er martiaal uit: écht een krijger in zelfs de historische zin van het woord. Terwijl de letterlijk in zijn soldij bulkende Hollandse soldaat vet en onverzorgd is als een gecostumeerd burger en in niets lijkt op wat een soldaat hoort te zijn.

Eén stapje verder: dikke mensen ontbreken in het stadsbeeld, laat staan vette mensen, waaraan de welgedane europese burgerij zo rijk is. Dat geeft "De Mens" in Indonesië iets keurigs en gezonds (ook al weten wij dat er ontegenzeggelijk in veel kwartieren arm of karig geleefd wordt). Alle vrouwen zijn slank en delicaat en hebben een rechte rug; de vrouwen doen aan Françaises denken, zelfs al denken wij objectief genoeg om vast te stellen dat er in Parijs aan dikke mensen (en vrouwen) waarlijk ook geen gebrek is. Maar nogmaals: het is **de stijl van het geheel** dat herinneringen oproept aan Frankrijk.

Vandaar misschien ook dat wij telkens weer op zijn Frans constateren: ook al verandert alles, er verandert niets.

Vastbesloten om Indonesië zo onbevooroordeeld mogelijk te benaderen, hebben wij alle officiële en officieuze contacten diliberaat vermeden. En hebben alle parties en pertemuans ontweken om ons bij wijze van spreken "meteen te storten in 't gewoel der massa's" Dit hebben al onze vrienden begrepen en we zijn nergens en door niemand "lastig gevallen" zelfs niet met overdaad aan hartelijkheid, waar wij hartelijkheid beslist aanwezig achtten. Nochtans is onze komst niet onopgemerkt gebleven. Er waren bloemstukken en "kembang rampai's", brieven en snoeperijen van onverwachte kanten, een artikel over "Golongan Indo di Negeri Belanda", Tong Tong, de Pasar Malam en Tjalie in het Augustusnummer van het maandblad "Intisari", een uitnodiging van de Wakil Gubernur Soewondo (de Gouverneur Ali Sadikin vertoeft momenteel in Nederland) om kennis te komen maken op de Balai Kota en tot onze grote verrassing een directe welkomstgroet over de radio in een uitzending "Little Things that mean so much" dat in duizend-en-één opzichten keer op keer de ware snaren van vriendschap wist te treffen: een uitzending in afwisselend Indonesisch en Nederlands op een wijze zoals alleen Indonesiërs brengen kunnen met een nabijheid en echtheid die hopelijk nooit sterven zal tussen beide volken. Maar hierover gaarne een andere keer meer.

T.R.

Zeven gracieuze klederdrachten uit Indonesië. Ajo, hoe goed kent U Indonesië Kunt U ze allemaal thuisbrengen? (Foto afgestaan door Mevr. Thess Mantiri)

Nogmaals 'onze' Berg

De Onbekende Berg is eerst "de" berg geworden en langzamerhand beginnen wij hem te beschouwen als "onze" berg......

Welk een hartverwarmende reacties heeft Tjalie opgeroepen toen hij, in wat men noemt een "onbewaakt ogenblik" besloot de foto van een hem onbekend of niet langer in het bewustzijn vastgehouden landschap te publiceren! Was dit toeval, of bestuurde een uit de diepte van het onderbewustzijn voortgekomen impuls zijn hand? In ieder geval heeft hij talloos vele Zuid-Sumatranen een genoegen gedaan met het afdrukken van die foto, en vele tientallen van hen hebben van hun vreugde over deze "toevalstreffer" getuigd. Van alle kanten, tot uit het verre buitenland - de redactie kreeg zelfs een brief over de berg uit Manilla! - stroomden bewijzen ons toe van de ontroering die menigeen bevangen heeft bij deze schok der herkenning.

Maar wij moeten nu afscheid nemen van "onze" berg. Uit de recent ontvangen correspondentie noteren wij nog, dat de hoogte van de boekit nogal verschillend wordt beoordeeld - tot ongeveer 700 m toe lopen de schattingen. - dat de omgeving een zeer geliefd jachtterrein opleverde, dat in de streektaal Serillo inderdaad zou betekenen: vrouwenborst, en dat de berg in het Maleis ook wel aangeduid werd als de Gg Soesoe.

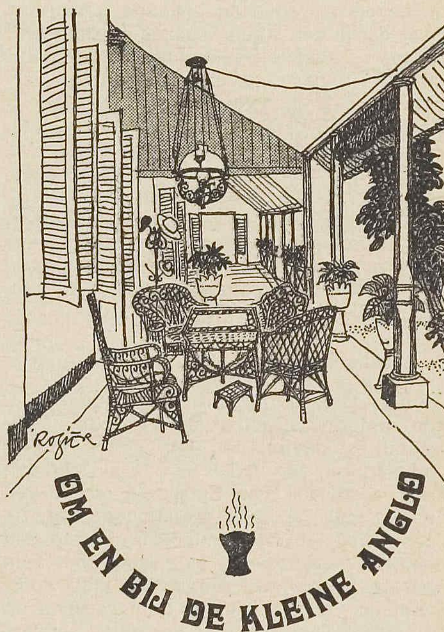
Tenslotte echter enige informatie van meer wetenschappelijke aard: in De Tropische Natuur van juli 1935 worden flora en fauna van berg en omgeving beschreven en vastgesteld, dat de formatie van veel vroeger tijd dateert dan de omgeving en de flora dus ook anders is geaard. En tenslotte ligt een brief...... uit het ziekenhuis Bronovo voor ons over de geologische gesteldheid. De bijzonderheden die patiënt dr. A. H. Parijs ons van zijn ziekbed deed toekomen willen wij hier nog vermelden. Dr. Parijs dan schreef:

> De Serillo is een kraterpijp. Deze kraterpijpen komen meer voor. In Frankrijk is er één heel beroemd. Vele komen voor westelijk van de spoorlijn Poerwakarta-Bekassi. De akkeraarde om de kraterpijp is in de loop der eeuwen afgespoeld, zodat de naakte kraterpijp, meestal zeer grillig van vorm, overblijft. Het merkwaardige van de Serillo is echter, dat de kraterpijp ontstaan is tijdens een vulkanische eruptie midden in een bruinkoolveld. Door de grote hitte is de bruinkool verder verkoold. Men vindt er dus "ringen" bruinkool, jonge steenkool, oudere steenkool, anthraciet en natuurlijk cokes. Naar mijn mening is dit enig in de wereld.

*

Een schokkende voetnoot bij dit sympathieke briefje: vlak voor het ter perse gaan van dit nummer overleed dr. Parijs. Hartmoeilijkheden waren de oorzaak van zijn verscheiden op 71-jarige leeftijd. Dr. Parijs was leeraar in de wis- en natuurkunde en had vele jaren van zijn leven in Indië doorgebracht. Tot de laatste periode van zijn leven bleef hij geinteresseerd in zijn tweede vaderland, zoals uit zijn brief kan blijken. Wij hebben hem niet persoonlijk gekend, maar zijn bijdrage bewijst, dat wij hem mochten rekenen tot de standvastige vrienden van Tong Tong. Hij ruste in vrede.

*

OUD SEMARANG

Op de, dd. 20 november 1971 in het congresgebouw gehouden zéér geslaagde en geanimeerde "koempoelan" van oud-Semarangse (weliswaar "na-oorlogse") leden van de Societeit Harmonie, was ook aanwezig de heer A. Teunis oud-hoofd redacteur van het Semarangse Dagblad "DE LOCOMOTIEF". Op 23 mei 1951 bestond dit blad 100 jaar. In de jubileumeditie, ter gelegenheid van dit feit verschenen, werd o.a. ook een intervieuw afgedrukt, dat de heer T. mij (zo vertelt de heer J. L. de Jong) had afgenomen.

Het artikel vangt aldus aan:

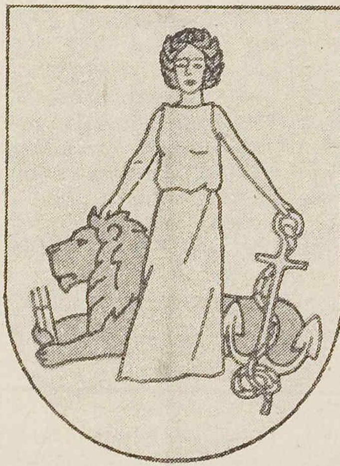
OUD SEMARANG, merkwaardig oord, stad met een stijl, sfeer en traditie, zoals men nergens elders in Indonesië vindt. Je komt er aan en voelt je wat onwennig; je begint met óp te lopen tegen de diverse onhebbelijkheden, die een kleine stad eigen zijn en je misschien je hele verblijf achtervolgen, maar al spoedig wordt je meegenomen door de gemeenschap en dan blijkt er van het geheel een bekoring uit te gaan, waar niemand zich aan kan onttrekken. Wie éénmaal in Semarang heeft gewoond, draagt voor zijn verdere leven naar deze plaats een vaag soort heimwee mee. (Nu sla ik een stuk over i.v.m. de lengte en niet ter zake doende). En omdat "De Locomotief" 100 jaar bestaat, hebben wij geprobeerd iets van dat vroegere in het heden terug te vinden. Je gaat daaglijks naar je werk, langs de bekende wegen en bekende gebouwen, maar dat je dan tevens stukjes geschiedenis passeert, stukjes Semarangse "grootheid", werd je je pas bewust, wanneer een vertrouwde gids je daarop wijst. Dan gaat er plotseling op die sleurtocht iets voor je leven en begin je je enigszins verbonden te voelen met die achter je liggende generaties, wier karakter tot op de huidige dag op onze samenleving zijn stempel drukt. De **sleur**tocht wordt een **speur**tocht en er blijken in Semarang verrassend veel aardige plekjes te zijn, die de oningewijde volkomen ontgaan.

Onze gids.

De heer G. L. de Jong, die met onderbrekingen, van kind af aan in Semarang heeft gewoond en daarbij nog kon putten uit de verhalen van zijn vader — n.b. als pursang Fries, ereburger van Semarang, erelid van de Sociëteit, ja zelfs ere-abonnee van de Locomotief — was onmiddellijk bereid een ochtend voor ons vrij te maken. Met hem hebben wij op een zondag de stad doorkruist en van wat hij ons toen vertelde en liet zien, volgt hieronder het korte verslag. Mevrouw de Jong zorgde voor de aanvullingen als het geheugen van haar man te kort schoot.

Oudste Centrum.

Het oudste centrum van Semarang ligt in het blok bij het Paradeplein omgrensd door de straten, die tot voor kort de duidelijke namen Oosterwal, Zuiderwal en Westerwal droegen. Bloemstraat, Konijnenstraat, Blinde Spekstraat, Komediestraat, Herenstraat, het kon een deel zijn van Amsterdam. De huizen alle met twee of meer verdiepingen, zoals men dat in Nederland gewend was geweest, met voor de koelte ijzeren balkonnetjes.
De zaak maakt nu geen erg deftige indruk meer, het is vervallen en verwaarloosd, er zijn bedrijfjes in gevestigd of pakhuizen van gemaakt, maar eens woonde in deze smalle straatjes de gegoede burgerij van de stad. Hoe ze het er hebben uitgehouden is altijd weer een raadsel, vooral, omdat men aanvankelijk er niet aan dacht zich aan de eisen van het klimaat aan te passen.
De vroegere bewoners hadden ook een

Het wapen van de stad Semarang

adat, waar ze niet van af wensten te wijken. Kerk en schouwburg stondelijk vriendelijk dicht bij elkaar, en zo beleefde men op dit omzoomd terrein het eerste deel der koloniale periode. Veel verder kon men ook niet, want dan was men al spoedig aan de zee. Schuin tegenover het tegenwoordige gebouw van de Factorij bij Sleko vindt men nog de grote toren van de uitkijk. De aanslibbing, die men ook nog kan traceren aan het sinds tot minaret verheven vuurtorentje (aan het begin van kampong Melajoe) en ook tot aan de huidige vuurtoren aan het begin van de pier, heeft voor Semarang altijd een grote rol gespeeld.

De Schutterij

Later brak men uit. De woonwijk werd naar Bodjong verlegd, het blok rond het Paradeplein werd gedeeltelijk ingenomen door kantoorgebouwen. Het plein echter vervulde nog lang zijn oorspronkelijke functie.
Daar exerceerde niet alleen het leger, maar ook de Schutterij, die via de burgerdienstplicht uit de Europese bevolking werd gerecruteerd en op hoogtijdagen in fraaie pakken het stadsbeeld opluisterde.
Eenmaal, nog vóór de eeuwwisseling, toen bij ongeregeldheden het leger naar buiten moest trekken, heeft de schutterij Semarangs veiligheid verzekerd. Het vaandel werd uit waardering gedecoreerd. In die onrustige periode waren alle schutters in de Württemberg-kazerne op Djurnatan, waar nu de T.N.I. ligt. Voor de rest was het meer een traditionele instelling, die slechts betrekkelijk populair was bij hen, die er aan moesten deelnemen. Met allerlei smoesjes probeerde men zich aan de exercities te onttrekken en in 1920 werd aan dit instituut maar een einde gemaakt. Edoch, wanneer van de toren der Factorij, een witte vlag woei met een rode S, dan betekende dat: opkomen! Woei er echter een rode vlag met een witte S, dan was de oefening afgelast.

Kerk en Schouwburg.

Tal van gebouwen in dit blok zijn natuurlijk in de loop der jaren van bestemming veranderd. Wie nu het zielig restant van de schouwburg ziet, daar met moeite in de hoogte het woord "garde-robe" ontcijfert en uit de hoog ingezette deuren concludeert, dat daar eens een aardige gaanderij voor "luchtjes scheppen in de pauze" moet zijn geweest, kan zich moeilijk voorstellen dat eens Cor Ruys en andere groten er hun triomfen hebben gevierd. De Kerk is nog altijd in gebruik, maar kampt aan een tekort aan fondsen, die het gebouw tegen algeheel verval moeten behoeden. Het zou niet onaardig zijn als er aan het behoud van oud-Semarang iets meer werd gedaan. Zoals het nu is, is het misschien wel pittoresk, maar geen reclame. Ruines ruimt men op of restaureert men, tenzij de ruine monument is geworden en dat is hier zeer zeker niet het geval.

Paradeplein

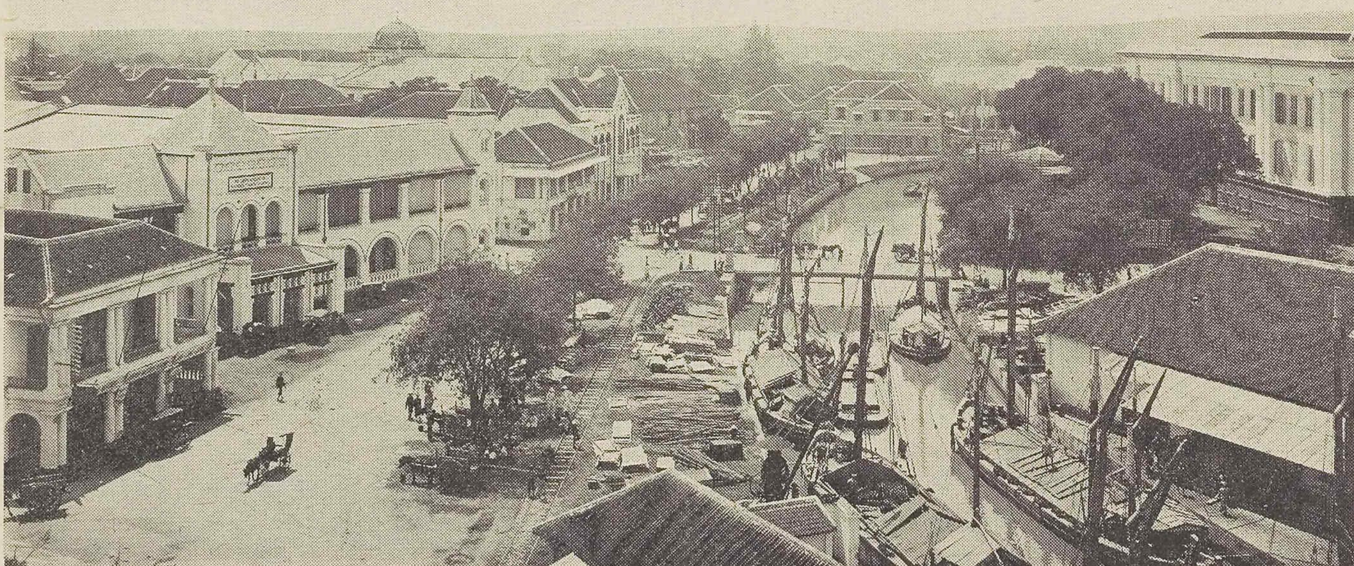
Oud-Semarangers zullen zich intussen herinneren, dat men aan het Paradeplein vroeger de grote winkels had. Eertijds stonden er complete warenhuizen, zoals dat van Zieckel, in het gebouw waar nu de Marba zit, en daartegenover dat van zijn concurrent Spiegel — de naam is nu nog op de afgebladderde gevel te lezen. Daar deed men al zijn inkopen, eventueel na eerst geld te hebben opgenomen bij de Javasche Bank, die resideerde waar nu het kantoor van de pakketpost is gevestigd. Nu vindt men daar, althans vlakbij in de Herenstraat nog maar de juwelierszaak Ohlenroth.

En in het tegenwoordige gebouw van de Factorij is ook altijd geld omgegaan, want daar stond vroeger Semarangs eerste sociëteit: de Harmonie. Het "isih lampu", oorspronkelijk betrekking hebbende op het vullen van de petroleumlampen, die ook Bodjong als straatverlichting dier dagen sierden schijnt daar te zijn geboren als uitdrukking van het (bij)vullen der glaasjes en pullen. De soos verhuisde later met de burgerij naar Bodjong en kwam terecht in het gebouw, waar nu de openbare leeszaal, de volksuniversiteit en de Metropolebioscoop zich bevinden, om ná de oorlog eerst te verhuizen naar de Sembodjaweg (onder militair bestuur) en te eindigen aan de Kenarilaan (weer onder burgerbestuur), waar zij nog floreert. Zij heeft een deel van de burgerij dus altijd op de voet gevolgd.

De Stadstuin.

Het andere deel van de burgerij, de "kleine man" zoals men dat graag noemt, vond zijn Sociëteit in de STADSTUIN. Ook dit was lang een bloeiende Semarangse instelling. Haar eerste grote pand, met marmeren rolschaatsenbaan, kegelbaan, biljartzaal, bioscoop en dansvloer zal men vergeefs zoeken. Waar dit stond, tegenover de Orion (Oost-Java) bioscoop aan de aloon-aloon ligt nu een kale vlakte. Geen spoor is er meer van over. Volgens de verhalen moest het verdwijnen, eensdeels omdat het het uitzicht benam op de Regentswoning, anderdeels omdat het feestgedruis de godsdienstoefeningen in de Missigit hinderde.

De stadstuin verhuisde toen naar de voet van Tanah Putih (einde Djomblang) waar het tegenwoordige gebouw van de Pentecostal Church staat, maar bij nader inziens inderdaad meer het uiterlijk heeft van een sociëteits complex. Ook daar beschikte men over een prima outilage. De verhuizing van

De voormalige Westerwalstraat, rechthoekig op Bodjong met de brug, rechts de Roema Besar. De prauwen in de kali komen er nu niet meer, ook de losplaatsen en rails zijn verdwenen.
Langs de kali de gebouwen van grote maatschappijen, zoals op de voorgrond links de Nederlandsche Handel Mij. Links van het koepeltje op de linkerhelft van de foto het gebouw van de Locomotief. Aan het eind van de kali het Telegraafkantoor.

de anderen naar de heuvels van Tjandi (Oud en-Nieuw Tjandi) heeft de Semarangse 'familie" opgesplitst. Toen alles nog "beneden" zat vormde men zo'n beetje een geheel.

Toen echter de families in de "konijnenpijpen" aan "de" Bodjong behoefte kregen aan een pondok in "de bergen" en die op Oud-Tjandi neerzetten, begon de zaak al enigszins te veranderen. De stoot die H(eite) Tillema — eveneens een Fries — aan de openlegging van Nieuw-Tjandi gaf, en de algemene trek naar boven na de tweede wereldoorlog deed de rest.

Bodjong.

We zijn echter al met het gezelligheidsleven van Semarang bezig, voor we goed zijn uitgepraat over de ontwikkeling van de stad zelf. Het Parade-plein laten we nu verder maar over aan de aandacht van hen, die door het lezen van dit verhaal misschien tot het bekijken van vervallen grootheid worden geprikkeld. Het is de moeite waard er eens een keer rond te wandelen. Ook het oude-mannenhuis, dat nu door de politie is overgenomen en het grote Hotel Jansen, waarvan men het servies tot op de passer kan vinden, slaan wij over. We trekken naar Bodjong, thans Semarangs Kalverstraat, vroeger met Randoesari en omgeving de belangrijke woonwijk (de burgemeester b.v. woonde op Randoesari).

Van de kapitale huizen, die daar hebben gestaan is weinig meer over. Enkele zijn nog te zien, b.v. het tegenwoordige pension Rooze; vele zijn er afgebroken en andere zijn totaal aan het gezicht onttrokken, omdat andere panden ervoor zijn gebouwd. Wie echter de vele kleine gangetjes tussen de winkels eens inkijkt, zal daar zo af en toe nog één van die grote kasten vinden. Aan het einde van Gang de Vries b.v. staat een huis, dat eertijds bekend was als Restaurant Djiran. Het was een gerenommeerd plekje om even uit te blazen. Je kon er heerlijke stroop met klapper krijgen.

Aan de overkant was er dan het Hotel/Restaurant Smabers, waar nu Toko Djin Hien en de politie cantine staan. In dit restaurant is destijds de beroemde Pa Amat zijn carrière begonnen. Hij beheert nu één van de beste eetgelegenheden van Solo. Beide restaurants waren uiteraard omgeven door grote tuinen, doch ook daar zal men thans tevergeefs naar zoeken.

Pavillon, tram, auto

Het grote eerste klas Hotel du Pavillon had toen een soort bar aan de straat op de plaats waar nu het terras is en op al deze punten kon men heerlijk zitten kijken naar het voorbijgaande verkeer, heel wat minder intensief dan thans, maar waarschijnlijk interessanter. Men bewoog zich toen, de gegoeden althans, in vierwielige voertuigen, milors (milords!) met prachtige spannen paarden of later met de tram. Van deze goede Semarangse instelling, die begon aan de voet van Tanah Putih, einde Djomblang, en eindigde aan de dijk van het bandjirkanaal(traject: Boeloe, Bodjong, langs Djurnatan, Karangsari, Pandean, Karangtoerie, Bangkong, Djomblang), waar men nu zijn nummerbewijs moet laten controleren als men de stad uit wil, is ook vrijwel niets meer over. Het enige, dat nog aan het traject herinnert is het spoorbruggetje over de Kali-Semarang, achter het Grote Huis.

Destijds stond de tram echter bekend als "de dood van stapel", een woordspeling op de naam van de directeur van de maatschappij en tevens een verwijzing naar het feit, dat de tram éénmaal op gang, moeilijk plotseling tot stilstand was te brengen, zodat er nogal eens het een en ander onderschoof. Asfalt en auto's hebben aan het bestaan van de tram een einde gemaakt. De eerste auto's met koperen koplampen en rem en versnelling, buiten de wagen, deden omstreeks 1910 hun entree op Bodjong. De heer Zieckel van het warenhuis was één der eersten, die van dit nieuwe vervoermiddel gebruik maakte. Hij beschikte over een meesterlijke signaalhoorn (met een speciaal deuntje) die van verre te herkennen was. Toen kon verder de strijd beginnen wie de mooiste wagen had en ging men ook op lage nummers letten.

(Wordt vervolgd)

GLIMLACHJES

Een klant van onze boekhandel bestelt een boek dat een splinternieuwe herdruk is van een oud boek. Hij stuurt het boos terug met de notitie: "Ik wil het oude boek, dit nieuwe hebben ze helemaal veranderd!"

*

En het andere geval: een dame vraagt om een boek dat alleen tweede hands nog te krijgen is. En dus oud. Maar het is er, en - denken we - dat is het belangrijkst. Maar we krijgen het met de eerstvolgende post terug met de boze krabbel: "Ik vroeg om een boek, niet om dit oude vod!" Zo zie je maar.

Journalistieke Herinneringen (II)

Zentgraaff Wint Een Proces

Op de breuklijn der tijden (1921) kwam ik in Indië aan: de opening van de Volksraad en de oprichting van het persbureau Aneta zouden het karakter van de Indische pers grondig wijzigen. Natuurlijk speelden ook algemene sociale en politieke factoren een rol. Sedert de eerste wereldoorlog was Indië het toneel van een stormachtige ontwikkeling. Maar nu gaat het om de journalistieke kant van deze ontwikkeling. En in dit stukje in de eerste plaats om een doorbraak in de verhoudingen, die in de voorafgaande periode een grote rol hadden gespeeld.

De Indische pers had - vooral buiten Indië, in Nederland - een slechte reputatie. Eindeloze scheldpartijen, onderlinge intriges, onscrupuleuze berichtgeving behoorden tot de minder frisse zijde van het beroep. Men vergeet daarbij veelal de andere zijde van de historie. Bij het afwegen van de plussen en de minussen moet onvoorwaardelijk de schaal naar de positieve zijde omslaan. In 'n land, dat dictatoriaal geregeerd wordt - en dat was Indië zeker vóór de instelling van de Volksraad - is de pers het enig democratisch instituut. Tussen de robbertjes catch-as catch-can die mijn collega's onderling uitvochten gedroegen zij zich als ware waakhonden der samenleving: het getal gevallen van machtsmisbruik, geknoei, wanbeleid enz., enz., dat de Indische pers aan het licht bracht is een posthume hulde waard......

Maar wat de pers ook aan het licht bracht, de Hoge Overheid zweeg als het graf en gaf hoogstens de betrokken ambtenaar of ambtenaren opdracht, een klacht wegens belediging in te dienen, die dan steevast werd gehonoreerd met een veroordeling van de betrokken journalist. Hetgeen Karel Wybrands, terechtstaande voor een dergelijk delict eens de historische woorden in de mond gaf aan het adres van de president van de Raad van Justitie die de zoveelste klacht tegen hem behandelde: "Vandaag sta ik terecht omdat ik gezegd heb, dat X een dief is - morgen staat hij, naar ik hoop, terecht, omdat hij het **is**..."

Want, zoals men weet, laat de wet bij een klacht over beledeging niet toe, dat de beklaagde wordt toegelaten tot het bewijs van zijn beweringen en gehandeld heeft in het algemeen belang. X. mag dan een dief zijn, men mag hem zo niet noemen.

Ongeacht de veroordeling intussen was soms het effect van zulk een rechtzaak toch niet prettig voor de aanklager. Ik herinner mij te hebben terechtgestaan wegens belediging van een Volksraadslid, dat aan het hoofd van een departement van algemeen bestuur een brief had geschreven, waarin hij voorstelde zijn critiek op de departementschef te matigen wanneer deze hem een functie in zijn dienst gaf. Ter terechtzitting bleek de officier van justitie, die de departementschef had verhoord, op de hoogte van alle feiten en dus van de juistheid van het door mij vermelde. Nochtans kreeg ik een tientje boete, maar het doel was bereikt: aan de politieke carrière van mijn aanklager kwam abrupt een eind.

De grote ommekeer was intussen, gekomen bij een veel belangrijker zaak, toen Zentgraaff in het begin der twintiger jaren in een reeks van artikelen misstanden onthulde bij de Boekit Asemmijnen, de gouvernements-kolenwinning in Zuid-Sumatra. Prompt volgde de gebruikelijke aanklacht wegens belediging bij de Raad van Justitie te Soerabaja. Zentgraaff slaagde erin deze klacht te doen omzetten in een wegens smaad. Bij een dergelijke klacht is de beklaagde wèl toegestaan de juistheid van zijn beweringen te bewijzen en aannemelijk te maken dat hij handelde in het algemeen belang. Aan deze gang van zaken waren echter belangrijke risico's verbonden. In de eerste plaats liep Zentgraaff de kans op een veel zwaarder straf dan een wegens eenvoudige belediging. Bovendien zou hij, indien veroordeeld, alle kosten moeten dragen van het laten overkomen van getuigen uit Zuid-Sumatra.

Maar hij won het proces met glans: hij bleek te kunnen bewijzen dat bij de kolenwinning in Zuid-Sumatra ten hemel schreiende misstanden bestonden. De Raad sprak hem vrij. De gevolgen voor de functionarissen die verantwoordelijk waren voor de misstanden laten zich denken. Voor de eerste maal had de bureaucratie met haar doofpot de slag verloren tegen de waakhond der samenleving. Het was een blijde dag: de mogelijkheid bestond van nu af aan ook te bewijzen, dat X. een dief was.

Een mijlpaal in de emancipatie van de altijd harrewarrende pers was bereikt.

Voor eenmaal verheugden alle journalisten zich over het succes van één hunner.

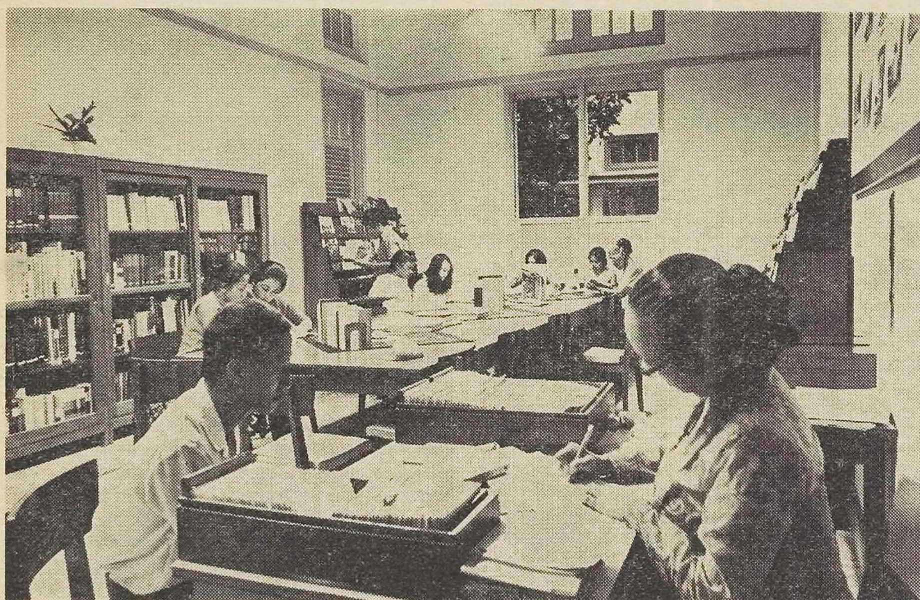
Ook de Volksraad heeft in belangrijke mate bijgedragen tot die emancipatie. Immers, in de pers verschenen critiek op beleidvoering en bestuur vond in belangrijke mate weerklank in dat lichaam. Buitenzorg, dat altijd hooghartig had gezwegen was verplicht in het openbaar te antwoorden op hetgeen de leden van dit achtbaar college te berde brachten. Het is op het eerste gezicht wellicht vreemd, dat de pers in het algemeen nochtans weinig waardering had voor deze "democratische" instelling: de belangrijkste figuren uit de journalistiek zagen de Volksraad min of meer als een concurrent die hen beroofde van de kroon hunner onthullingen.

Zaalberg, ofschoon behorende tot de "oudere heren", was de enige van de mannen met de grote namen uit die tijd, die daaraan niet meedeed. Hij was zelfs enige tijd lid van het college, gekozen voor het I.E.V. Maar Zaalberg was in de tijd van de strijd in de jungle al een zeer uitzonderlijke figuur. Hij schuwde de critiek niet, maar er kwam nooit een onvertogen woord uit zijn pen. Van alle onderlinge ruzies bleef hij verre. Hij was wat dat betreft zijn tijd in aanzienlijke mate vooruit. Hij overleed in 1928. Het zou tien jaar later worden voor de sporen van hetgeen de Indische journalistiek had ontsierd waren uitgewist en de kranten op een enkele uitzondering na werden samengesteld zonder dat de journalisten elkander daarbij om de oren sloegen.

J. H. Ritman

DE DROOM VAN DJIMAN

Mevrouw Sosrokusumo, bibliothecaresse van de Nederlandse bibliotheek in Jogja, schrijft Djiman in voor de cursus Nederlands.

Sedert de vrede weer is gesloten bloeit de goede verstandhouding tussen Indonesiërs en Nederlanders weer op. Wie van Nederland uit de reis naar Indonesië onderneemt voelt er zich niet alleen op zijn gemak - als het meezit wordt hij of zij ontvangen als de verloren zoon...... De belangstelling voor Nederland, voor de Nederlandse taal en literatuur is groot: het Erasmus-huis in Djakarta en de vele Nederlandse leeszalen in andere steden bewijzen het. Met groot genoegen nemen wij een schetsje op, dat de bibliothecaresse van de leeszaal in Jogja, mevrouw Sosrokusumo ons toezond - met foto. Op die foto vindt men de bibliothecaresse met haar pupil Djiman, die, al is hij een symbolische figuur, niettemin de realiteit vertegenwoordigt. Hoe staat het met de kennis van het Nederlands? Wel, in de kopij van Mevrouw Sosrokusumo hebben wij geen letter veranderd. Oordeel dus zelf!

Djiman is een jongen van Pakem, een dorp even buiten Jogjakarta, een heel gewone dorpsjongen dus. Djiman heeft de S.M.A. (de middelbare school in Indonesia) doorlopen. Hij was een uitblinker op school, maar kon om financiele redenen niet verder studeren.

Op een dag ging hij met de bus naar Jogja om werk te zoeken. Hij stapte uit bij de bushalte op djalan Djendral Sudirman, vlak voor de Nederlandse bibliotheek "Karta-Pustaka". Zodra hij aan de kant van de weg stond zag hij het naambord, waarop de naam van de bibliotheek met grote letters stond.

"Ik ga 'ns een kijkje nemen daar. Ach, het is een Nederlandse bibliotheek met Nederlandse boeken natuurlijk en de mensen die daar werken zullen wel geen Indonesisch verstaan."

Maar zonder dat hij het wist stond hij al voor de deur.

"Kom maar binnen, jongen," klonk er een vrouwenstem in het Indonesisch.

"Astaga" (een uitroep van verbazing) dacht hij." De bibliothecaresse is een Javaanse."

"Je komt zeker ook voor de Nederlandse cursus", vroeg mevrouw Sosro op fluisterende toon, want er zaten veel mensen te lezen: professoren, gepensionneerden, huismoeders, studenten, om maar op te noemen.

"Is er hier dan een Nederlandse cursus?" vroeg Djiman. Hij voelde zich nu op zijn gemak.

"Zeker. A.s. maandag beginnen we met een nieuwe klas. Je komt precies op tijd. Laat je je inschrijven?"

Zonder verder na te denken liet Djiman zich als cursist inschrijven. Blijkbaar is hij erg leergierig. Djiman keek de leeszaal rond en zag Sunarto, een bekende van hem, ijverig zitten te studeren. Hij ging naar hem toe en fluisterde: "Hallo, To. Hoe gaat het. Ik heb jou lang niet gezien."

"Dag, Man. Zeker heb je me lang niet gezien. Ik studeer nu aan de "Universiteit Indonesia" in Djakarta in de faculteit der letteren. En ik heb de Nederlandse letteren gekozen. Nu heb ik drie weken vakantie, daarom zit ik hier."

"Dat is leuk, To. Ik zou ook graag verder studeren, maar......"

"Ach, Man. Weet je wat. Leer jij maar hier in Karta-Pustaka Nederlands. Als je de Nederlandse taal al verstaat, na één of twee jaar de cursus hier te hebben gevolgd, schrijf je me maar. Ik zal mijn oom vragen of hij werk voor jou wil zoeken in Nederland. Oom zit in Amsterdam."

"Werken in Nederland? Als wat, To? Ze zouden daar zo'n stomme jongen als ik toch niet kunnen gebruiken."

"Zeker wel, Man. En stom ben je helemaal niet. Als verpleger bijvoorbeeld of in een fabriek als gewoon arbeider. Je zou je toch niet schamen om als arbeider aan de slag te gaan in Nederland."

"Zeker niet, To. Ik ben trouwens ook sterk en gezond en daarbij kan ik toch wel studeren in Holland."

"Juist, Man. Naast het werken, studeren. Zo kom je vooruit."

Djiman nam plaats op een van de stoelen en deed alsof hij een tijdschrift las, maar in werkelijkheid zat hij te dromen over zijn ideaal. "Eerst hier in Karta-Pustaka de Nederlandse cursus volgen, daarna naar Nederland. Werken zal hij, onvermoeid. Hij zal daar ook cursussen gaan volgen met het geld wat er dan overblijft van zijn inkomen. Hij zal zuinig leven. Maar...... hoe kom ik dan in Nederland. Wie zal dan de reiskosten betalen????"

"He, waaraan denk je, Man?"

"Maar, To, hoe zou ik in Nederland kunnen komen. Ik heb geen geld voor een vliegtuig, zelfs niet voor een boot. Ik zou voor mijn part wel met een vrachtboot gaan of zo iets. Maar het is toch nog altijd te duur voor mij."

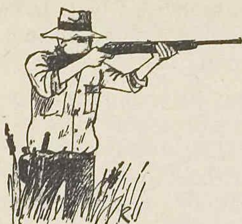
"Mijn oom zal wel eerst voor jou betalen. Je kunt dan later in termijnen het bedrag aflossen. Maar je moet echt hard werken, Man. Ze moeten niets hebben van Jan salies, hoor."

"Ach, je kent me toch wel, To."

"Poekoel teroes, Man. Je komt er wel."

Mevr. M. P. Sosrokusumo

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk".
JOSé ORTEGA Y GASSET

3x Si Kiaji, de onkwetsbare ever (slot)

door A. E. van der Biesen

Verder zouden de drijvers en honden zich in twee partijen splitsen, een ploeg onder aanvoering van de kiaji met zijn honden en een tweede ploeg met onze hadji als leider met de honden van Louis. Dit werd speciaal gedaan omdat het bos nogal groot was en op deze wijze de kans, dat het wild zou worden gepasseerd, veel kleiner zou zijn, daar de ploegen in ongeveer één lijn zouden oprukken. Beide ploegen hadden bovendien op die manier een schutter bij zich om in noodgevallen hulp te kunnen bieden bij eventuele moeilijkheden of aanvallen.

Na deze regeling wandelden wij weer terug naar de pasanggrahan om naar bed te gaan. Nauwelijks waren wij thuis of Louis kwam tot de ontdekking, dat zijn geweer nog in de hoek van zijn kamer stond en dus niet bij de bezwering aanwezig was geweest. Wij hadden de mandoer van de pasanggrahan opgedragen de geweren over te brengen, wat hij ook had gedaan, doch blijkbaar had hij de spuit van Louis niet zien staan en dus niet meegenomen. Nou ja, ook daarom niet getreurd; wij beschouwden de hele bezweringsplechtigheid bovendien toch niet zo ernstig, maar wilden onze gastheren niet teleurstellen en hadden daarom geen bezwaar tegen de heiliging van de aanwezige geweren.

Wij gingen dus naar bed......

's Morgens om half 6 was het weer réveille. Na een flink ontbijt gingen wij om ruim half 7 op pad. Slechts een kort eindje konden wij nog van de auto's gebruik maken en moesten toen uitstappen, om de rest van de afstand langs een voetpad af te leggen, dwars door een zwaar bos. Na een uur kwamen wij aan de rivierbedding, waar zich 5 man gingen opstellen, waaronder ondergetekende, die een plaats toegewezen kreeg vlak bij de monding, waar ik een terrein van ongeveer 300 meter kon overzien. Naast mij, wat hoger op, stond Louis en daarnaast nog 3 anderen, successievelijk geposteerd vlak achter iedere bocht in de bedding. Zij kregen elk ongeveer een afstand van 50 meter te bewaken, zodat wij in totaal ruim 500 meter konden bestrijken. Daarachter kwamen weer sawah's, waardoor het wild niet zo gemakkelijk zou trachten te vluchten. De rest van ons ging nog verder met de drijvers mee en werd geplaatst in de sawah-percelen tussen de bossen, om die te bewaken en na het passeren van de drijf mee te lopen.

Ik zelf kroop op een grote kei, gevolgd door mijn drager, die zich achter mij posteerde en zolang er niets te doen was zijn sarong over het hoofd haalde en ging liggen dutten. Afwachten nu maar.

Na ruim een uur hoorden wij in de verte het roepen van de drijvers, even later gevolgd door het keffen van de honden. Ik hoorde de stem van Oesèn vrijwel boven alles uit, zodat dit brave dier blijkbaar iets goeds te pakken had, wat inderdaad wel van alles kon zijn, maar in elk geval de moeite waard zou zijn om te schieten. Hij kwam langzamerhand in onze richting, zodat de spanning steeg. Ook mijn drager richtte zich op en hielp uitkijken, omdat de mogelijkheid bestond, dat ik het grauw van een zwijn niet zou opmerken tussen de grauwe stenen, die in grote hoeveelheden in de rivierbedding verspreid lagen. Na korte tijd hoorden wij in de verte enige schoten vallen; waardoor de spanning nog meer steeg. Men had het wild dus te pakken, wie, wat en hoe wisten wij natuurlijk nog niet, maar aangezien kort na elkaar wederom enige zware knallen volgden, mocht ik er toch wel op rekenen, dat er in elk geval buit was, tenminste mocht ik normalerwijs aannemen, dat van het aantal schoten dat gelost was er toch wel wat raak zou zijn. Oesèn echter bleef keffen en in onze richting voortgaan, zodat of Louis of ik ook een kans zou krijgen een schot te lossen op behoorlijk wild. Plotseling hoorde ik van de kant van Louis een doublet (dubbel schot met zeer korte tussenpoos gelost) vallen, nogmaals gevolgd door 2 schoten met langere tussenpozen. Zou hij dus zijn kans hebben gehad of zouden de 2 latere schoten erop wijzen, dat zijn doublet had gemist, hij bliksemsnel had nageladen en nog 2 schoten achter het wild had aangejaagd? Ik wist het niet.

Mijn drijver stootte mij plotseling aan en wees op iets, dat in de rivierbedding liep, iedere keer zich achter stenen schuilhoudend.

Eindelijk zag ik wat hij bedoelde en ja hoor, het was "Si Kiaji". Rustig kwam hij, van steen naar steen lopend, op mij af. Nu was het zaak om mijn zenuwen in bedwang te houden, daar ik nu vermoedelijk de laatste kans zou krijgen om hem op deze jacht te overmeesteren. Rustig liep het dier door de bedding, iedere keer onzichtbaar voor mij door de stenen, maar toch voortdurend in mijn richting.

Ik wachtte en was van plan om, zolang hij vrijwel in het midden van de bedding bleef en geen aanstalten maakte om de oever op te klimmen in welk geval ik wel verplicht zou zijn direct te schieten, te wachten totdat hij mij zo mogelijk tot een meter of 30 zou zijn genaderd, in welk geval mijn schot vrijwel zeker een treffer zou zijn. Ik kon hem zo af en toe uitstekend bekijken en beloeren, want ik lag op de steen om zo min mogelijk in de gaten te lopen en nog steeds naderde hij mij. Opvallend was weer, dat er geen enkele hond, zelfs niet Oesèn achter hem aanzat, want die hoorde ik nog op enige afstand keffen en te keer gaan, terwijl de drijvers op nog grotere afstand aan het schreeuwen waren. Langzamerhand kwam hij dichterbij en ik hield mijn geweer steeds gericht, om op het juiste moment het schot af te geven. Plotseling hoorde ik Oesèn vlak bij de plaats van Louis keffen. Weer viel een schot van Louis en nog steeds gaf "Si Kiaji" zich geen moeite om zich sneller uit de voeten te maken. Eindelijk had hij de door mij bepaalde afstand van ongeveer 30 meter bereikt en ik wachtte erop, dat hij achter de steen uit zou komen, waar ik wist dat hij zat en ...... ja hoor, daar kwam hij. Na zorgvuldig gemikt te hebben, trok ik af doch...... hoorde slechts de korte tik van mijn slagpin op mijn patroon, zonder dat het schot afging. Voor de eerste keer, zolang ik mijn geweer bezat had ik te maken met een ketser. Vlug repeteerde ik, doch kon dit natuurlijk niet geluidloos doen, zodat "Si Kiaji" mij in de gaten kreeg. Hij bleef staan en keek met zijn scherpe, kleine oogjes in mijn richting, net alsof hij besluiteloos was, wat te doen. Nogmaals richtte ik zorgvuldig en trok weer af...... wederom met hetzelfde resultaat van een ketser. Wat mijn geweer bezielde weet ik niet, evenmin wat mij bezielde. "Si Kiaji" had nu blijkbaar genoeg van het spelletje en liep naar de kant van de bedding. Weer repeteerde ik om nu tot de ontdekking te komen, dat mijn tweede patroon vastgeslagen was in de kamer, zodat ik wanhopig de grendel enige keren op en neer haalde om nog een derde kans te krijgen. "Si Kiaji" keek mij - naar het mij leek - uitdagend en minachtend aan, nam een aanloopje en verdween in het bos aan de andere kant.

Inmiddels had ik mijn patroon losgekregen en herladen, doch te laat om hem nog kwaad te kunnen doen. Even later kwam echter Oesèn de bocht van de bedding om met vóór zich een groot zwijn, dat eveneens in mijn richting rende Hierop richtte ik weer en op ongeveer 50 meter ging mijn schot af en viel het zwijn als een blok om. Die had ik dan toch in elk geval. Ik liet het beest eerst liggen in afwachting van wat er nog meer komen ging en inderdaad kwam er na een minuut of 10 nogmaals een zwijn om de hoek, wat direct door Oesèn en inmiddels te hulp gesnelde andere honden werd aangevallen. Ik wachtte totdat ik een schot zou kunnen lossen zonder de honden te raken, wat mij even later gelukte. Ook dit zwijn werd met één schot neerge-

veld. Na nogmaals een kwartier, kwamen de drijvers en de rest van het gezelschap op de schoten aflopen, waarna wij ons verzamelden op de plaats, waar "Si Kiaji" in het bos was verdwenen en waar wij slechts zijn enorme sporen konden waarnemen. De twee door mij geschoten zwijnen werden schoongemaakt en in de schaduw gelegd om naderhand meegenomen te worden. Het waren behoorlijke beesten van elk ongeveer een kilo of 70. Het ene had een kopschot gehad, waardoor deze vrijwel verbrijzeld was, terwijl de andere blijkbaar een schot van Louis had geïncasseerd, dat niet afdoende was geweest, waarna het door mijn schot in het voorblad was afgemaakt. Ook mijn medejagers hadden tamelijk succes gehad. Zij hadden op diverse plaatsen 5 varkens geschoten, zodat de totaalbuit 7 zwijnen bedroeg, wat voor een drijf een machtig resultaat was.

Nu volgde natuurlijk een bespreking over de jacht en vertelde ieder zijn ondervindingen. De meest merkwaardige waren echter wel van Louis en van mij. Louis had "Si Kiaji" zien aankomen. Ook bij hem was het beest vrijwel recht op hem afgekomen, hij zat op een grote steen aan de rand van het bos en nog onder de laatste bomen. Hij liet het beest rustig komen, om van zo dicht mogelijk te schieten. Toen het dier tot op 20 meter was genaderd, mikte Louis en juist op het moment, dat hij wilde schieten, was uit de takken van de boom boven hem een vrij grote slang op de loop van zijn geweer gevallen, practisch op het moment, dat hij zijn doublet afgaf. De loop was daardoor naar beneden gedrukt en hij had "Si Kiaji" daardoor glansrijk gemist. Voordat hij kans had gezien te herladen was het varken om de hoek verdwenen in mijn richting en om zijn verhaal waar te maken had Louis met zijn jachtmes de slang, die een eindje verder was gekropen, afgemaakt. Hij liet ons het slangetje zien, het was een kleine python van ongeveer een meter lengte......

Nu mijn verhaal aan mijn jachtvrienden. Het was eigenlijk ongelooflijk, maar ik kon hun de 2 geketste patronen tonen. Om nog eens de proef op de som te nemen deed ik ze - hoewel het slaghoedje van de patroon stevig door de slagpin van mijn geweer was aangeslagen - nogmaals in mijn geweer en probeerde ik ze af te schieten, wat met beide, zonder haperen, gelukte. Wat moest men nu van deze ondervindingen denken... Men kan zich voorstellen hoe de drijvers en later ook de bevolking, toen zij de verhalen hoorden, erover dachten. Het was inderdaad meer dan merkwaardig, dat juist Louis, wiens geweer niet "gezegend" was, de eerste kans had gekregen op "Si Kiaji", welke kans werd tenietgedaan, doordat de slang op zijn loop viel toen hij schoot en daardoor zijn kogels te laag gericht waren. Toen bij mij. Mijn patronen waren niet "gezegend" en voor de eerste - en ook de laatste - keer, zolang ik mijn geweer had, hadden de patronen geketst, terwijl zij na afloop en beproeving toch even prompt afgingen als gewoonlijk. Ook het klemmen van de tweede patroon was een grote merkwaardigheid, die ik nooit eerder of ook later heb meegemaakt. Ook bij de latere beproeving was geen sprake van klemmen of vastzitten. Alles ging even gemakkelijk en vlot als gewoonlijk.

Wij stonden werkelijk zeer nuchter tegenover de verhalen, die in de omgeving van Pelaboean Ratoe de ronde deden en dikwijls uiterst fantastisch waren. Hoe echter nu onze eigen ondervindingen? Moesten wij nu ook ervan overtuigd worden, dat "Si Kiaji" toch 'n bovennatuurlijk beest was, of was 't maar een samenloop van omstandigheden. Ik en wij allen wisten het niet meer. Ik zelf had nu 3 ondervindingen met dit beest opgedaan, alle drie van zeer verschillende aard, de eerste twee waren nu niet van bovennatuurlijke aard, maar toonden meer aan, dat het beest prima "uitgekookt" was, maar de derde ontmoeting gaf toch wel veel te denken.

Ik kreeg geen gelegenheid meer nog verdere ontmoetingen met "Si Kiaji" te arrangeren, aangezien ik betrekkelijk kort daarna werd overgeplaatst naar Tjirebon, waar ik nadien nog veel heb gejaagd. Ik heb echter diverse van mijn Buitenzorgse jachtvrienden nog diverse keren gesproken, ook al omdat ik een reizende functie had en vrijwel iedere maand eens in Buitenzorg kwam. Steeds kwamen de herinneringen weer terug op "Si Kiaji", die volgens hun berichten nog steeds vrij en frank in zijn territoir rondliep. Wel was hij nog diverse keren belaagd, maar nooit was het iemand gelukt een goed schot op hem af te geven. Volgens de verhalen van mijn vrienden, waaronder Louis, kreeg ik te horen, dat zij nogmaals een aanval op "Si Kiaji" hadden ondernomen, waarbij ook weer Nawawi en Oesèn aanwezig waren geweest, doch het resultaat van die jacht was geweest, dat Oesèn en nog 3 van de beste drijfhonden waren verdwenen en nooit meer zijn teruggevonden. Wanneer zij door het zwijn zouden zijn aangevallen en / of gedood had men dit tijdens de drijf beslist moeten horen door het tumult, dat dan zou zijn ontstaan, doch hoewel men de bekende blaf van Oesèn tijdens die drijf geruime tijd had gehoord, was deze plotseling verstomd, terwijl de andere drijfhonden doorgingen met blaffend het spoor volgen. Men had gedacht aan een panter of dergelijk roofdier, maar dan had men toch in elk geval sporen moeten vinden. Niets, maar dan ook werkelijk niets was van de hond teruggevonden, zodat de bevolking in dat geval aannam, dat "Si Kiaji" weer een van zijn "Kunststukjes" had uitgehaald en de honden gewoon in het "Niets" had laten verdwijnen, omdat ze hem te lastig waren. Ook na de oorlog, (begin 1946) was ik nog een keer in Buitenzorg om een kijkje te nemen in deze stad, waar ik vroeger geruime tijd had gewoond. Zeer toevallig ontmoette ik daar Nawawi, die in een warong (Javaans eethuisje langs de weg) wat zat te eten. Hoewel de tijden toen al zeer veranderd waren, ging ik naast hem zitten, om nog wat met hem te praten. Nawawi kreeg de tranen in de ogen, toen hij mij zag en het spreekt vanzelf dat de ontmoeting buitengewoon hartelijk was.

Al spoedig kwamen de verhalen over de oude tijd los. Hij vertelde mij dat Louis - wat ik al gehoord had - door de Indonesische opstandelingen eind 1945 was gevangengenomen en vermoord, tegelijk met nog enkele andere bekende Buitenzorgers. Nawawi zelf was tijdens de Japanse bezetting rustig in Tjigombong gebleven en had het met zijn sawah's en zo af en toe wat jagen (wat weliswaar door de Jappen verboden was en eigenlijk ook onmogelijk moest zijn, want zij hadden alle vuurwapens in beslag genomen, behalve natuurlijk het verstopte geweer van Nawawi) niet slecht gehad. Hij vroeg of ik niet een paar dagen bij hem wilde komen logeren, wat voor mij onmogelijk was, aangezien de Europeanen zelfs in de stad Buitenzorg slechts in enkele wijken veilig konden komen.

Het gesprek ging natuurlijk ook terug naar "Si Kiaji". Nawawi, die anders uiterst rustig en flegmatiek was, wond zich op en begon het beest op een zeer onvriendelijke manier uit te schelden. Hij was er nog steeds niet overheen, dat zijn lievelingshond Oesèn door dit beest verdwenen was. Volgens hem moest "Si Kiaji" nog in leven zijn en nog steeds een zekere terreur in de streken rond Pelaboean Ratoe uitoefenen, zelfs dusdanig, dat de bevolking ertoe was overgegaan om iedere donderdagavond (de avond vóór de Islamitische "zondag" welke bij hen op vrijdag gevierd wordt) een offerande aan hem te brengen, bestaande uit eetwaren, enz. die op een door hem bezochte plaats in het bos werd neergelegd met wat wierook. Wanneer dit niet gebeurd was, nam "Si Kiaji" wraak, door in de daarop volgende week iemand aan te vallen of een grote vernieling teweeg te brengen in de bevolkingssawah's.

Blijkbaar was dus de "legende" van dit beest nog doorgegaan en versterkt zodat de bevolking hem nu als een soort "kwade duivel" probeerde te vriend te houden uit angst voor repressailles. Wat verder hiervan waar is, weet ik niet. Ik kan slechts vertellen, wat mijn eigen ondervindingen zijn geweest en die waren ook van zeer merkwaardige aard.

HIDOEP TEROES!

TONG TONG 60.000

Incomplete lijst van stortingen in de maand Juli 1972.

H. Alexander 10,—; C. B. Arriens 100,—; H. Anthonio 10,—; Mw G. v. As 10,—; O. Bruinsma 10,—; W. Boverhof 20,—; A. J. v. d. Berg-v.d. Berg 30,—; H. L. Burghardt de Boer 10,—; R. A. Bieri 10,—; Mej. A. W. Bestelink 40,—; F. C. Bakker 10,—; A. Broumeyer-Auten 10,—; E. Boelens 5,17; A. Bernet-v. Zeben 10,—; F. L. Degener 15,—; J. H. P. v. Diggelen 20,—; A. E. Elias-v. d. Wall 10,—; E. Fillié-Ford 10,—; G. C. F. de Graaff 25,—; C. Geus 10,—; A. Gervais 10,—; A. A. Gerbrands 10,—; H. A. Grieshaber 13,—; G. v. d. Goot 10,—; W. Hazenberg-Verbeet 10,—; L. C. 't Hooft 10,—; J. G. E. Hepsakker 10,—; W. H. Hoogestein 15,—; E. Heyman 10,—; E. S. Hartman 16,—; G. L. de Jong 10,—; Mary Jolley 10,—; A. M. Klerkx Dielissen 10,—; A. W. P. Köhler 10,—; A. Kernkamp-Engelberts 10,—; P. F. Kluin 12,50; F. A. H. Klein 10,—; J. Knaebel 10,—; Mw Kolling-Prins 10,—; H. Lastdrager 10,—; J. B. Loveriks 10,—; L. Mol 10,—; Wed. E. Mages 10,—; W. Mooy 50,—; Mw B. M. Naberman 5,—; N.N. 20,—; N.N. 10,—; N.N. 25,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; J. Oostwald-Stada 10,—; Mw Ondang 11,90; Mw Ora 20,—; F. J. C. v. Prehn Wiese 10,—; M. W. Roobol-Popp 10,—; H. G. v. Reyn-Uhlenbusch 8,75; Mej. A. Schelfhorst 20,—; G. A. Swart 10,—; Mw Schardijn 10,—; A. B. Schlette 10,—; J. A. Trarbach 25,—; J. J. Verdonk 10,—; M. Veenhuizen 10,—; H. W. Verdooren 30,—; M. E. de Vries-Koens 10,—; F. Voogt 31,40; Mw Vooren-Vogelsang 25,—; J. H. G. Wolff 10,—; M. H. W. Walbeekum 10,—; S. v. West 10,—; J. J. Wulffraat-Buskop 10,—; Mw A. J. H. Werdmuller 10,—; Mw Waller-Diemont 15,70; P. W. K. Zaalberg 50,—.

Totaal per eind Juli 1972 *f* **52.154,25**

ALLEEN VOOR SCHAKERS

"Het schaken loopt uit de hand!" - aldus een schaakmedewerker van een der landelijke bladen, duidend op de enorme belangstelling voor en door de match Fisher-Spasky. Nu ja, uit de hand......

Het is maar, wat u daaronder verstaat. Toegegeven: zelfs op de redactie van Tong Tong wordt van tijd tot tijd geschaakt - wij doen ons uiterste best dat voor Tjalie, die geen belangstelling en misschien zelfs wel een zekere verachting heeft voor "dit soort spelletjes" verborgen te houden uit vrees voor ontslag, maar we doen het van tijd tot tijd, stiekem tòch. Ik ben er mij van bewust, dat mijn corrumperende invloed (ik ben een verwoed schaker) daaraan niet helemaal vreemd is.

Deels om het goed te maken dit stukje, "alleen voor schakers".

In een ander landelijk blad verscheen onlangs een schets van de eigenaardigheden van vele zeer grote schakers in het verleden, onder het motto: Fisher, de uitdager in de tweekamp met de wereldkampioen, die, als dit stukje verschijnt, wel zal zijn afgelopen, is wel een uitermate irriterende persoonlijkheid, maar dat zijn de meeste grote (en minder grote) schakers. Ik heb van mijn leven enige der grootsten ontmoet: Lasker en Capablanca in Den Haag, toen die daar in 1920 samenkwamen om de voorwaarden voor een match om het wereldkampioenschap te bespreken, (die Capablanca won) en in Indië zowel Aljechin als Euwe.

Lasker en Capa heb ik beiden verslagen, maar de eerlijkheid gebied mij daaraan toe te voegen dat ik dat niet singlehanded deed maar met 'n partner en...... met kaarten, niet met schaakstukken! Aan de kaarttafel waren beide heren allerbeminnelijkste tegenstanders: ze zetten hun stekels pas op zodra het bord met de 64 velden op tafel werd gelegd.

Hetzelfde gold voor een van de grootste excentrieken, nu ja, laat ons beleefdheidshalve Aljechin maar zo aanduiden. Men weet, hoe hij zich misdroeg tijdens de eerste match met Euwe, die hij verloor. Men herinnert zich wellicht ook, dat Aljechin prompt stopte met het gebruik van alcoholica en sigaretten en de titel twee jaar later glansrijk terugwon van de als steeds uiterst correcte Euwe. Gezien de capriolen van de meeste schaakmeesters hoort Euwe eigenlijk in dat gezelschap niet thuis!

Met Aljechin heb ik wat nauwer contact gehad dan met de overige reuzen: hij heeft namelijk op zijn Indische reis - ik meen in 1934 - bij mij in Batavia gelogeerd. Dat zat zo: de wereldkampioen wilde wel eens iets zien van de tropen en maakte van de gelegenheid dat hij aan een cruise door de Pacific deelnam gebruik de Indische Schaakbond te vragen, of de Indische schakers wellicht geinteresseerd waren in een paar simultaanpartijtjes - tegen betaling natuurlijk. De Bond zei ja en over de voorwaarden was men het spoedig eens. Bestuursleden van de Bond haalden hem in Priok af en één daarvan - ik - had om de kosten te drukken aangeboden hem onderdak te verschaffen. Welnu, ook de grillige, vaak grof optredende en opvliegende schaker Aljechin bleek zolang hij maar buiten bereik van een schaakbord bleef een wel wat excentrieke maar bijzonder plezierige gast te zijn.

Wel was hij nochtans een bron van veel zorg: hij rookte ook 's avonds in bed eindeloos veel sigaretten en klamboes zijn nu eenmaal niet vuurbestendig......

Aljechin had een onverwoestbaar fysiek. Hij speelde op zekere avond in het paviljoen van Des Indes te Batavia tien partijen blind tegen een selectie zeer sterke Indische spelers - Indonesiërs, chinezen en Nederlanders. Om twee uur 's nachts keerden wij naar huis terug. Daar hij de volgende - of liever dezelfde! - dag in Jogja een seance zou geven en Aljechin om zes uur 's morgens op de trein moest, besloten wij maar niet naar bed te gaan en praatten "op het platje" met veel splitjes en sigaretten tot het tijd werd, naar het station te gaan. Aljechin werd op de trein gezet en verdween uit het oog.

Tot mijn niet geringe ontsteltenis werd ik 's avonds om een uur of zeven opgebeld uit Jogja: waar was Aljechin? Een deputatie van de Jogjase schaakclub was aan de trein geweest om hem af te halen, maar geen Aljechin. De seance zou om half acht beginnen - tot dusver had men niets van hem gehoord of gezien......

Om half acht opnieuw een telefoontje: hij was er, precies op tijd! Hij was onderweg uit de trein gestapt om de Burubudur te gaan bekijken en had zich vervolgens met diverse vervoermiddelen toch op tijd naar Jogja weten te begeven. Hij ranselde vervolgens de Jogjanezen van het bord om na een zowat 40-urige werkdag in de Indische hitte achter de klamboe te verdwijnen.

Nog één anecdote. In Soerabaja kwam Aljechin in zijn eerste seance slecht weg: hij verloor niet minder dan zeven van de 30 partijen, het beste resultaat van alle ploegen die tegen Aljechin speelden. Om die goede indruk te bevestigen daagde de Soerabajasche club hem uit tot een tweede ontmoeting: ze lustten daar, naar goede krokodillen-stijl, de wereldkampioen rauw. Op de avond van de seance mompelde Aljechin tegen mij: "Heute Abend gewinnt niemand!" Men had hem tegen de haren opgestreken en de schaakleeuw was wakker geworden. Geen één Soerabajaan is die avond naar huis gegaan met de plezierige gedachte dat hij de wereldkampioen had weten te verschalken.

J.H.R.

Pasar Dalam Eindhoven

MEVROUW S. VAN VEENENDAAL - VAN MEGGELEN OPENT DE 2E PASAR DALAM EINDHOVEN

Op vrijdagmiddag 1 september a.s. om 14.00 uur zal Mevrouw S. van Veenendaal van Meggelen de 2e Pasar Dalam Eindhoven in de Philips Jubileumhal openen.

Vorig jaar was de, toen voor de eerste maal in Eindhoven georganiseerde, Pasar Dalam met ruim 20.000 bezoekers een groot succes.

De openingstijden zijn:

vrijdag	**1 september**	**van 15.00 - 24.00 uur**
zaterdag	**2 september**	**van 12.00 - 01.00 uur 's nachts**
zondag	**3 september**	**van 13.00 - 23.00 uur**

MODERNE INDONESISCHE KUNST

Albert Vogel, de bekende voordrachtskunstenaar, stelde in de vier Indonesische kunstcentra Djakarta, Bandung, Djokjakarta en Bali een unieke collectie moderne Indonesische schilderijen, batiks en beeldhouwwerken samen.

Deze expositie (er kan ook gekocht worden) van het werk van 23 Indonesische artiesten omvat 51 werken en zal, voor het eerst in Nederland, te zien zijn tijdens de Pasar Dalam op de bordessen van de Philips Jubileumhal. Ook meer traditionele werken van oosterse en westerse artiesten zullen, net als vorig jaar, verkrijgbaar zijn.

Naast ruim 65 andere stands op velerlei gebied kunnen de bezoekers dagelijks kijken naar Indonesische hofdansen van het danspaar Mariani & Samiran, dat ook dit jaar van de partij is een nieuwe cyclus van zes Indonesische dansen zal uitvoeren.

Vele andere bekende oosterse en westerse artiesten, o.a. SANDRA & ANDRÈS, BEN CRAMER, ANNEKE GRONLOH en MINI & MAXI zullen optreden.

OLYMPISCHE SPELEN OP TV

Fervente sportliefhebbers kunnen tijdens de Pasar Dalam op verschillende plaatsen in de Philips Jubileumhal kijken naar T.V.-uitzendingen van de Olympische Spelen.

Voorlichting: Rob Dessauvagie, tel. 070 86.37.92 - b.g.g. 32.29.28 Telefoon tijdens de Pasar Dalam: 040 - 66666.

Op 5 september 1971 organiseerden wij, op voorstel van en in samenwerking met de Directie van de toen in de Philips-Jubileumhal te Eindhoven gehouden Pasar Dalam, aldaar een réunie. Wij menen te mogen zeggen dat het voor velen een gezellige dag is geweest.

Wij kregen thans ook voor de op 1 t/m 3 september a.s. in de zelfde hal te houden Pasar Dalam wederom faciliteiten aangeboden voor Zondag 3 september. Helaas echter is het mijn echtgenote en mij onmogelijk dit jaar de organisatie van een réunie te verzorgen.

Voor deze Pasar Dalam zullen wij ons daarom moeten beperken tot het neerleggen op Zondag 3 september 1972 bij stand no. 500, - bij het binnenkomen in de hal direct rechts vooraan - van een "alfabetisch presentie-register". Bij aankomst kunt U hierin Uw naam inschrijven en naslaan of bepaalde kennissen van U reeds aanwezig zijn. In onze stand no. 500 zullen verder nog van de herdenking van 15 augustus 1970 resterende artikelen te koop zijn

Ir. G. S. Vrijburg en medewerkers
Viviënstr. 68 - 's-Gravenhage-2013
Telefoon: 070 - 55 20 80

Alleen bij vooruitbetaling. Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

Gevr. Handwerkb. "Oost en West in Kruissteek" Jubileumuitg. Ver. v. Huisvrouwen Soerabaja. 1e druk Juni 1941. Mevr. v. Kampen, Berkenl. 135, Zutphen.

Helderz. medium om al Uw problemen op te lossen, ook schriftel. Ind. erv., consult uitsl. na tel. afspr. Tel. 070-32 59 41, b.g.g. 070-60 56 51.

Wie weet verblijfpl. v. Tinus Kerdijk. vroeger begrafenisondern. te Soerabaia en zoon Tino (musicus). Br. onder Nr. 2537.

Welke drukker/uitg. heeft belangstelling voor uitgifte paper-back m. ruim 30 verhalen, grotendeels ex-KNIL herinneringen. Br. onder Nr. 2538.

Aangeb. gemeub. huis v. 28-11-'72 t/m. 28-2-'73. Huur n.o.t.k. Br. onder Nr. 2539.

Gevr. Gedenkboek 'De K.P.M. in Oorlogstijd (1950)' door Ir. H. Th. Bakker; m. prijsopgave. Telefoon 020 - 11.10.10 na 18 uur.:

Mailorder Reflex. Handels-, Financ. en Ass. Kant. Verk./Verh. v. bungalows; Torrevieja (Spanje). Verzekeren, 1e en 2e hyp., geldleningen. N.B. Autoverzekeringen. Premie in 2 of 3 termijnen.

plaats een Ting Ting

altijd raak!

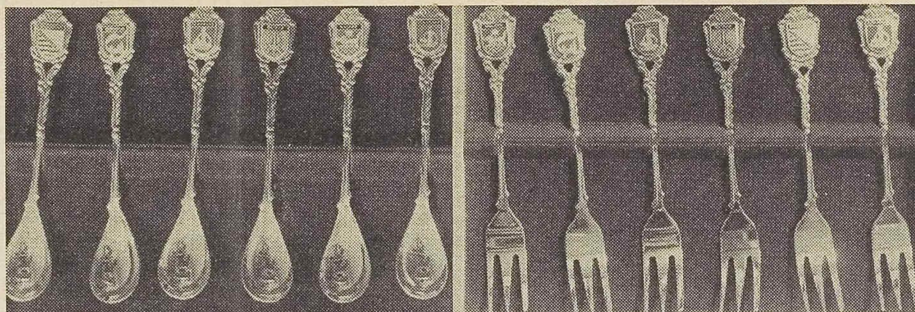
Oud-Atjehmaréchaussee-officier wil gaarne in het bezit komen van de teksten van maréchaussee-liederen. Hij probeert een bundeltje samen te stellen, waarin die teksten en andere op het Korps Maréchaussee van Atjeh betrekking hebbende gedichten zijn opgenomen, zulks ten gerieve van de leden van de vereniging "De Oud-Atjehmaréchaussee", waarvan hij bestuurslid is. Brieven op te zenden aan H. J. Bartelings, Regentesselaan 292, Den Haag.

"HERINNERINGEN UIT 3 TIJDPERKEN" Margono Djojohadikusumo *f* 24,50 + *f* 1,50 porto. Een geschreven familie-overlevering, boeiend en menselijk beschreven.

"DE ELECTRISCHE STADSTRAMS OP JAVA"

door Prof. Dr. H. J. A. Duparc

Verkrijgbaar in Boekhandel Tong Tong — *f* 8,90 + *f* 0,75 porto.

Dit zijn ze, DE NIEUWE STADWAPENLEPELTJES EN -VORKJES

In een nieuwe, fijnere uitvoering van zilvermetaal. Haarscherpe tekening van de mooie wapens van **Batavia - Bandoeng - Semarang- Soerabaja - Malang.** Lepeltje per stuk *f* 4,—. Per half dozijn *f* 22,50 inclusief porto

GEBAKVORKJES met dezelfde stadswapens

Per stuk *f* 4,25. Per half dozijn *f* 25,— inclusief porto Kies zelf uw stadswapens, verschillend of allemaal hetzelfde. Een bijzonder mooi en praktisch geschenk! **Toko Tong Tong.**

NAAR HET OOSTEN VAN NEDERLAND?

Zoekt U een woning - een perceel bouwgrond in een nog leefbaar milieu in het Oosten of Zuid-Oosten? Wij verstrekken U gaarne nadere informaties. Tevens verzorgen wij eventuele verkoop van Uw huidige woning.

Makelaardij van Dam, Dieren - Roodbostlaan 27-35 - tel. 08330 - 4982. Contacten over geheel Nederland.

WEET U WAT HET AARDIGE VAN TONG TONG LEPELTJES IS?

Hoe meer U ze gebruikt, hoe mooier ze worden. Ze zijn zwaar verzilverd, als U ze laat liggen, moet U ze geregeld poetsen, anders worden ze zwart. Dus gebruik ze!

Hoe U aan zo'n leuk lepeltje kunt komen? U kunt ze kopen, *f* 3,75 per stuk en een suikerschep *f* 4,50. Maar U kunt ze ook gratis krijgen als U ons 1 abonnee voor ons tijdschrift aanbrengt. Wij een nieuw abonnee (voor minstens een half jaar) en U een Tong Tong theelepeltje. Goede ruil of niet?

Tijdschrift Tong Tong, Pr. Mauritslaan 36, Den Haag. giro 6685.

Logeren in Den Haag?

dan natuurlijk bij

hotel 'ardjoena'

Moderne kamers, prima service, prettige sfeer. Iedere kamer EIGEN douche-cel. In iedere kamer warm en koud stromend water. Vanaf *f* 20,— per persoon per nacht.

Gr. Hertoginnel. 205, tel. 070/39 03 24

TOKO MAS INDONESIA

Specialiteit Indonesische gouden sieraden 22, 23 en 24 kt. (de eerste en enige winkel in Amsterdam) Rijksgekeurd.

BRILJANTEN

Markies oorknoppen
,, hangers
,, ringen

RINGEN

Tjintjin stempel
,, rantai
,, kawin
,, kembang
,, tiffany
,, kendari
,, krontjong
,, markies

DIVERSEN

Armbanden
Kalung rantai
Hangers
Giwang

Ook verkrijgbaar:

Songket silungkang, pelangi, kebaja, badju kurung, badju bodo, kain pandjang, batik overhemden, kamerjassen enz.
Harga bisa damai, pembajaran bisa diatur.

Albert Cuypstraat 142, Amsterdam - Tel. 020-71 87 28 na 18.00 uur 020-42 88 13

KONFRONTATIE (VIII)

door M. H. LAPRÉ

Input. Graag willen wij dit maal plaats inruimen voor vragen van lezers. De brieven die ons bereiken zijn zeer bemoedigend en heel vaak voorzien van kanttekeningen m.b.t. verdere uitbouw van deze rubriek. Op deze wijze trachten wij door voortdurende "bijsturing" een steeds grotere groep lezers en lezeressen te bereiken. Maar vaak valt dit voor ons niet mee, b.v. vanwege de beperkte plaatsruimte. Het samenpersen van wetenschappelijke of filosofische ideeën in enkele regels gaat vaak ten koste van heldere uiteenzettingen of van een eenvoudige terminologie waardoor misverstanden niet uitgesloten zijn. Dat is gebleken uit enkele discussiebrieven, die wij overigens even graag ontvangen. Want dit is het bewijs dat men zich niet gedraagt als sponsen die alles opzuigen of accepteren. Zelfstandig denken en het ontwikkelen van eigen ideeën en meningen is het doel van deze artikelen en niet slechts een domweg napraten en naäpen. De filosoof Bertrand Russell vermaant ons niet de wil tot geloven te hebben, maar de wens tot onderzoeken. Dit is precies het tegenovergestelde.

Ons recept is dus als volgt: maandelijks wordt er een onderwerp gekozen, in de meeste gevallen n.a.v. een suggestie van onze lezers en gaan wij daarover op intelligente wijze praten en nadenken. Dus op wetenschappelijke en filosofische basis en distancieëren ons van vage, geheimzinnige of onpraktische theorieën. Wie meer over onze progressieve denkmethoden wenst te weten kan inlichtingen vragen over een schriftelijke cursus die door ons instituut wordt uitgegeven.

In verband met het bovenstaande schieten mij de woorden van Bouddha binnen die zijn studenten opdraagt nimmer in iets te geloven, alleen omdat het gezegd is; noch de overleveringen omdat zij uit de oudheid tot ons zijn overgekomen; noch de geschriften van wijzen omdat die wijzen ze geschreven hebben; noch uit gevolgtrekkingen, opgemaakt uit iets dat wij willekeurig hebben aangenomen; noch louter op gezag van onze leraren en meesters......

Over die geestelijke leraren en meesters, daar valt ook zo een en ander over te zeggen. Deze lieden, overgens met alle respect, gedragen zich graag als weters, die in bijna alle gevallen er op gebrand zijn de niet-weters te onderrichten, de les te lezen. In hen is er een gedrevenheid om anderen op te trekken tot hùn peil van denken, te bekeren of wat dan ook en ik vraag mij dan argwanend af met welk recht zij dat doen? Zijn hun motieven werkelijk zo edel en altruïstisch als het lijkt? Helaas moeten wij dat in de meeste gevallen ontkennen en kunnen het zonder al te grote moeite ook aantonen. Maar dat is eigenlijk niet het grootste probleem. Tenslotte is een ieder vrij om zijn eigen rollenspel te kiezen en te spelen in het wereldtoneel. Kwalijker is het wanneer deze mensen d.m.v. hun ideeën anderen trachten te indoctrineren, te beïnvloeden of te infatueren (aanpraten). De menselijke geest is zeer suggesibel en hierdoor is er reeds onnoemelijk veel leed geschied. Hoevelen lopen niet rond met verwrongen ideeën en onpractische levensvisies als gevolg van zo'n "bekering". Beseffen zij dan niet dat de mens een veel te complex wezen is om te weten wat juist of niet juist is voor een ander. Wij kunnen onszelf niet eens begrijpen en doorgronden, laat staan de medemens en daarom heeft niemand het recht anderen zijn levensvisie of denkpatronen op te dringen.

*

Nervositeit, neurosen en allerlei andere geestelijke spanningen zijn verschijnselen die in onze hedendaagse maatschappij bij iedereen, jong of oud, in steeds sterkere mate voorkomen. Een lezeres verzocht ons daarover een en ander te schrijven.
Omdat Tong Tong geen medisch noch psychologisch tijdschrift is moeten wij zeer summier zijn. Allen zijn wij wel zo nu en dan nerveus, b.v. voor een examen, tijdens een belangrijke ontmoeting, kortom wanneer wij in spanning verkeren over iets waar het een of ander van afhangt. Nervositeit uit zich ook heel vaak in lichamelijke klachten zoals migraine, geen eetlust, misselijkheid, concentratiestoornis, etc. Hoeveel kinderen zijn niet gezakt voor hun examen vanwege die nervositeit en daarom is behandeling en begeleiding van nerveuse kinderen zeer belangrijk. De omgeving en opvoeders zijn daar vaak de schuld van want vaak liggen daar de belangrijke oorzaken van nervositeit verborgen.

Wanneer de persoon frequent op gespannen voet met zichzelf leeft, geestelijk en/of lichamelijk lijdt dan betreden wij het gebied van de psychoneurose (zielszenuwlijden). De neuroticus lijdt aan contactstoornis in relatie met de anderen zonder dat er sprake is van lichamelijke gebreken of karakterafwijkingen. Voorbeelden hiervan zijn o.a. moeilijkheden bij het contact met anderen, een gespannen contact met anderen, slaapstoornissen, eindeloos "nakaarten" met zichzelf over b.v. niet benutte kansen. Kortom er valt een zekere onevenwichtigheid en onaangepastheid aan het dagelijks leven van de neuroticus te bespeuren. Er zijn irrationele weerstanden, die alleen in zijn gedachten voorkomen die oninvoelbaar zijn voor de gezonde mens.

Ook de neurathenie is een vorm van neurose en de symptomen zijn snelle vermoeidheid, prikkelbaarheid, overgevoeligheid van de zintuigen, eindeloos tobben, etc.

De behandeling van de psychoneurose is een moeilijke opgave en echte geneesmiddelen hiervoor bestaan niet. Hooguit kunnen zij kalmerend, pijnstillend of versterkend werken want meestal is het de angst en onrust waardoor de lijder gekweld wordt. Het consulteren van een bona fide psycholoog, curiëntoloog of andere psychomedische instantie is geboden.

*

Sinds lange tijd zoekt een lezer in een doolhof van allerlei theorieën, meningen en leringen naar waarheid. Deze man, zeer waarschijnlijk een critisch denker en onderzoeker, is keer op keer teleurgesteld op zijn (levens)tocht door allerlei scholen, religies en andere filosofisch-mystieke bewegingen.

Hij zal wel niet de enige zijn die met zulke problemen kampt want is in feite niet ieder volwassen mens - en hiermede bedoelen wij existentiële volwassenheid - voortdurend op zoek naar die waarheid. Daarbij wordt het hem echt niet licht gemaakt, ook al omdat alle religies en soortgelijke instituten beweren dè waarheid te bezitten of te kennen. Maar spoedig komt men dan tot de ontdekking dat het een soort privé waarheid is, want wat voor de één eeuwige waarheid is, blijkt leugen te zijn bij de ander. Omwille van die waarheid vliegen wij elkander in de haren, worden misdaden gepleegd, kortom worden wij genadeloze onmensen.

Enkele richtlijnen zijn daarom hier op zijn plaats. Allereerst dienen wij te beseffen dat onze fysieke werktuigen zoals de zintuigen en het verstand ontoereikend zijn om ooit de waarheid over wat dan ook te ontdekken. Wij leven dientengevolge in een schijnwereld en daarbij zullen wij ons moeten neerleggen. De fysische werkelijkheid bestaat uit geheel andere dingen dan zoals zij zich aan ons voordoen, laat staan de geestelijke werkelijkheid.

In de afgelopen eeuwen heeft de mensheid allerlei filosofische en mystieke stelsels geproduceerd om achter de waarheid te komen maar zonder succes. Men is niet verder gekomen dan tot naamgeving. Men gaf de dingen een naam en dacht dat men dan de waarheid gevangen had. Socrates verzuchtte daarom ook: "ik weet dat ik niets weet".

De moderne filosofie is nu een geheel andere weg ingeslagen. In tegenstelling tot de klassieke filosofen wordt er gebruik gemaakt van de wiskunde, maar dan een wiskunde van bijzondere soort. Verder bepalen wij ons niet meer tot de problemen van aards-wijsgerige maar van cosmische aard en u voelt wel dat dit zeer interessant kan worden. Het wil dus zeggen dat er niet meer geredeneerd wordt vanuit eigen blikveld, m.a.w. vanuit onze drie-dimensionale wereld. Hoe dat allemaal geschiedt en hoe die "andere" wiskunde er uit zal zien, daar weten wij nog te weinig van af. Zeker is het wel dat de zekerheidservaringen niet meer zoals toen van extatische of roesachtige aard zijn maar van een noëtische, dus tegengesteld aan dat romantische extatische wereldbeeld en waarheid van toen. Persoonlijke correspondentie: postbus 409, Den Haag.

Wanneer U per giro bestelt (de giro naar Tong-Tong, dus niet naar het giro-kantoor) vult U dan niet het bedrag in? We moeten er namelijk nog de porto bijrekenen. U krijgt met de bestelling altijd een afrekening van ons!

DE "SLOEBER-BOOGIE-GANG"

Tijdens de oorlog, toen alles verloren, kapot en weg was, pakten schooljongens moedig aan en schiepen een eigen bestaan. NEVER say die!

*

Japanse bezetting! Al enige maanden ging ik niet naar school immers, alles was dicht! De leerkrachten waren krijgsgevangen of nog erger en de meeste middelbare scholen bezet door Japanse troepen. Mijn vader vroeg mij weer naar school te gaan en niet leeg te lopen. Ik ging naar de I.V.E.V.O. aan de Mataraman te Djakarta. In het begin mocht je op school de proefwerken nog in het Nederlands maken, als je het Indonesisch niet (goed) machtig was. Maar na enige maanden was de lol eruit. Niet alleen omdat toen alles in het Indonesisch ging maar vooral omdat, al gauw, je voor pro-Jap werd uitgemaakt.

Terwijl ik school ging had zich in het oude Meester-Cornelis een groep schooljongens gevormd die aan het grobak-trekken sloegen. Die eerste groep (zij bleef lang de enige) bestond uit de kern Iwan Ranti, Wim Oei, mijn neef Soedarjo, mijn broer Bert en Wim de Groot. Als ik vrij was mocht ik weleens mee. De groep zag er keurig uit. Allemaal in blauwe overalls (oud L.B.D.-pakken), padvindersriem en -hoeden. In het begin moesten ervaren grobag-trekkers worden gehuurd. Eén van hen, Bang Amad, was een potelaar. En hij leerde ons de kneepjes van het vak. Hij wees ons er op zo snel mogelijk zelfstandig te raken, daar het geen zin had de verdiensten goeddeels, aan lonen uit te geven.

Inmiddels was Soedarjo uit de groep gegaan, daar hij op een cursus kon komen voor Stationschef bij de S.S. Ik kwam dan in zijn plaats. Alle begin is moeilijk. Ook voor ons! Er waren Indo's die ons voor katjoengs uitscholden. Maar wij douwden stug door. Liever dit, dan stilzitten. Wij hadden een leuke groep. Bert speelde ukulele. en Iwan guitar. Als wij bij Iwan thuis waren, speelde Wim op de piano. Ikzelf kon alleen op mijn grote toon spelen, want ik was geweldig muziek-kaal. Geen aanleg voor maanblaffer sih. Als de vracht niet te zwaar was, bracht Bert vaak zijn uke mee en wij zongen dan in koor. Op een keer, op het heetst van de dag, zwoegden wij om een zware vracht tegen de helling iets voor het zwembad Manggarai, op te duwen. In een deleman passeerden ons een oude Javaanse vrouw en een meisje. Ik hoor die oude vrouw nog zeggen: "Kasian, wong Londo!" Toen stopte de deleman en het meisje stapte uit. Op een drafje ging zij naar ons toe en zei in het Nederlands: "Hier, van mijn Oma!", en ze legde geld op de wagen. Wij hebben het geld teruggegeven en met pijn en moeite konden wij Nenek duidelijk maken, dat wij dit niet deden uit noodzaak. Met tranen in de ogen bleef Nenek naar ons kijken.

Op een ochtend, op de Javaweg, werden wij een tijd lang gevolgd door een Hollandse vrouw, die op een fiets reed. Wij zongen toen drie-stemmig het ontroerende lied van: "'k Weet nog goed, toen in je blauwe ogen". Op gegeven moment reed die mevrouw ons voorbij. Enige tientallen meters verder, hield zij ons aan en zei: "Jongens, komen jullie even stroopdrinken!" Wij zaten op de heerlijke, koele vloer van de voorgalerij en kregen stroop djeroek-keprok. Zij vertelde ons, dat zij ons al enige malen had ontmoet en dat het haar goed deed ons haast altijd te horen zingen. Toen stelde zij ons de vraag: "Jongens, als ik jullie ooit nodig heb, mag ik dan een beroep op jullie doen?" Grif werd het haar toegezegd, niet bevroedend dat al heel gauw dit zou gebeuren.

Op een dag, na een trek, kwamen wij bij Iwan terug, toen mevrouw Ranti ons zei: "Die mevrouw van de Javaweg is geweest en heeft gevraagd of jullie zo snel mogelijk willen komen want zij moet het Tjidengkamp in!" In de looppas gingen wij naar de Javaweg. Om beurten ging er één op de grobag zitten en de rest liep. Bij haar thuis zagen wij een Japanse legerauto. Er werden wat koffers opgeladen. Met tranen in de ogen wachtte zij ons op en zei: "Ach jongens! Waarom waren jullie niet thuis? Dit alles wat ik niet mee mag nemen had ik jullie en je ouders graag gegund!" Machteloos en met een schrijnende pijn in het hart moesten wij toezien hoe zij, huilend, werd weggebracht. Ook wij schaamden ons niet voor onze tranen en konden alleen g.v.d.-en.

Wij hadden van het begin af een kas gevormd waarin, van elke verdienste, een bepaald percentage, werd gestort. Wij hadden nl. zelf een grobak gemaakt. Het hout kwam van een nangkaboom die wij van meneer Ranti kochten. Meneer Ranti had nl. een tuin te Tjililitan. De banden waren van een Fiat. Wij hadden een slee van een grobag. Dit alles werd ons door meneer Ranti voorgeschoten. Hij wilde hebben dat wij er voor zouden gaan werken. Wij betaalden hem af. Toen onze groep 1 jaar bestond, gaven wij een babi-poeterfuif. En waar! In de tuin van meneer Ranti, te Tjililitan. Een big werd geslacht en aan het spit, boven een kolenvuur gepoeterd. Koffergramofoon met hawaiiplaten van Sol Hopi, Harry Owens en Queenie & David Kaili. Ook de Andrew Sisters en Artie Shaw waren vertegenwoordigd. Maar wat zou dit alles zijn als wij die trouwe vriendinnen niet hadden. Jane en Mimi de Groot, Nini Beemer en Kriel von Tronchin. Het werd een all-night fuif. Het kon niet anders. Dansen onder de klapperbomen met op de achtergrond als landschap, door maanlicht overgoten sawahs en met songs als "Dancing under the stars".

De naam "Sloeber-Boogie-Gang" werd geboren doordat op een keer iemand zei: "Zo sloebers!" Omdat wij een muziek en dans minnend groepje waren kozen wij deze naam en werd die dan ook op onze slee geschilderd.

Voor de Europeanen werd het beroerd. Vele jongens, waaronder Wim de Groot, werden gepikt. Menig gezin moest een beroep doen op de steun, welke verzorgd werd door meneer E. Martens, wonende aan de Kerkstraat. Op gezette tijden werd er beras, zout, suiker, mais enz. verstrekt. Wij werden als vrijwilliger gevraagd. Het was wel leuk. Het ergste vond ik als er trasi en ikan asin moest worden verdeeld. Je stonk dan mijlen in de omtrek en geen enkel meisje keek er dan naar je om. Ja, zij haalden letterlijk de neus op. In meneer Martens vonden wij een voorvechter. Menigmaal vroeg hij ons om hulp om arme gezinnen te verhuizen tegen Rode Kruis tarief. Dit was maar weinig in vergelijking tot de buitenprijs. Het deerde ons niet, want het gaf ons bezigheid.

Zo moesten wij eens een familie verhuizen waarvan het hoofd van het gezin blind was. En een schuit kinderen, allemaal met Bijbelse namen. Je hield ze niet uit elkaar. Zei je "Paulus!" dan kreeg je ten antwoord: "Niet zo dan oom! Ikke toch Petrus!" In elk geval, wij moesten met die verhuizerij erg voorzichtig zijn, want vele spulletjes stonden op uiteen vallen. Iwan kwam met een bril aandragen. Dat geval moest maar bovenop de andere barang geladen worden .En net dat hij die box boven zijn hoofd had getild om het aan te reiken, bezweek de bodem en kreeg hij de volle zegening van boven! Onchristelijk hebben wij hem toen uitgelachen. Nadien hebben wij bij elke verhuizing altijd die verraderlijke dingen nagekeken.

Ook leerde je verschillende soorten typen kennen. Een oud echtpaar dat verhuisd moest worden. Wij kregen wel de boodschap om persé op een bepaalde dag dat te doen. Want dan had hij geld van de steun Die oude man schaamde zich omdat hij ons geen versnaperingen kon aanbieden behalve dan als wij het niet erg vonden, de pisang kepok voor zijn vogels en kendi-water. Zelden heeft ons iets beter gesmaakt. En dan wilde hij nog van zijn beetje bedelinggeld, de helft aan ons geven! Een heer!

Hiertegenover staat mij iets anders voor de geest.

Op een gammele, rammelende fiets kwam hij het erf van de familie Ranti opgereden. Sjofel gekleed, in verstelde en gelapte kleren. Hij had gehoord, dat wij graag hielpen en indien nodig gratis verhuisden. Of wij hem wilden helpen. Hij wilde het beslist niet gratis hebben. Hij moest van tegenover het Adekkamp naar de Javaweg verhuizen. Wij berekenden hem het Rode Kruis-tarief. Maar toen wij bij hem thuis kwamen hebben wij gevloekt. Hij was in het bezit van Gazellefietsen, Kero bedden, koelkast en Djatihouten hang-leg-kasten. Wij kregen hem gedurende de hele verhuizing niet te zien. Alleen zijn zoon was thuis. Wat een schoft! Van woede hebben wij toen een tros pisang radja en een stuk kaas (en dat tijdens de Jap) opgegeten. Ook dat smaakte ons! Met de verhuizingen werd het hoe langer hoe minder. Maar wij hadden andere soorten vermaak. Tussen de bedrijven door deden wij nog aan badminton, korfbal en voetbal. En dan die huisfuifjes bij de families Timmer Stupers, de Groot, von Tronchin en natuurlijk ons tweede tehuis "Huize Ranti".

De lekkerste sambal badjak at ik bij de familie Stupers. Allemachtig, wat kon ik kanen! Geregeld moesten wij bouillon halen bij Jenne aan de Gunung Sahari. Vijf uur 's-middags vertrokken wij dan en vaak waren wij pas na tien uur 's-avonds terug. En dan waren de mensen nog kwaad ook omdat zij zolang moesten wachten. Na de verdeling van de bouillon was je een wandelende reclame voor Jenne.

De Japse bezetting was rot, maar leerde ons van alles aanpakken en maakte ons taai en weerbaar voor de rest van ons leven. Een saluut van de "Sloeber-Boogie-Gang" aan alle grobag-trekkers van de Japanse bezetting.

Chris.

TOKO TONG TONG

Prins Mauritslaan 36, Den Haag

Dagelijks geopend van 9 — 4 uur. 's Zaterdags van 10 — 1 uur.
's Maandags tot 1 uur GESLOTEN
Bestellingen ook telefonisch 070-54 55 00. S.v.p. niet na 5 uur bellen!

Denkt U er aan: de Toko is 's Zaterdags tot en met 22 September GESLOTEN.

Batik shirts, de mooiste kleuren
grote maten, korte mouw *f* 35,—
lange mouw *f* 40,—
Happy coats, de nieuwe makkelijke mode voor huis, tuin en strand *f* 35,—
Magnetische armbanden, doublé *f* 55,—

Grote keuze in batik kains. Echte handbatik en gewone tjap. Leuk te verwerken tot exotische kleding en be-kleding. Vanaf 17,50 - 100,—.

Jogja filigrain zilverwerk

ringen *f* 10,—
oorhangers, knoppen v.a. *f* 15,—
armbanden v.a. *f* 27,50
broches (rond, ovaal, bloem-motieven v.a. *f* 12,50

Japara's werk:

krantenhangers (2 verdiepingen) *f* 17,50
idem (1 verdieping) *f* 15,—
lepelrekjes *f* 10,—
lepelrekjes met wajanglepeltjes *f* 25,—
briefstandaard *f* 8,50

*

houten rijstlepels (tjentongs) *f* 5,—
zwart hoornen rijstlepels *f* 7,50
miniatuur gendih massief Jogja koper *f* 25,—
miniatuur anglo idem *f* 22,50
batok kettingen klein *f* 12,50
batok kettingen groot *f* 16,50
briefcassettes batik *f* 22,50
Wajang koelit v.a. *f* 25,—
Tong Tong lepeltjes per stuk *f* 3,75
Per 6 stuks plus suikerschep *f* 25,—
Suikerschep alleen *f* 4,50
Kabajaspelden, diverse kleuren *f* 12,50
Tusuk kondé, effen en met steentjes *f* 8,50
Setagens *f* 10,—

*

Vamu - sambels

heet, gewoon en ebi per bakje *f* 1,50
Gado-gado saus per zakje *f* 1,00
Asem garem, klaar voor gebruik, per bakje *f* 1,00
(Wij verzenden niet, uitsluitend in de toko te halen).

Kroepoek oedang, 150 gram *f* 1,50
Kwee djipang, grote zak *f* 2,50
Kwee semprong *f* 1,75
Manisan asem, ½ pond *f* 2,85
Satroe asem, per ons *f* 0,90
per ½ pond *f* 2,00

Goede ketjap (tjap Kidang) gr. fl. *f* 3,75
kleine fles *f* 2,40
Menjan per zakje *f* 1,00
Sekoteng Jogja, 5 zakjes *f* 3,00
Mentholstift, groot *f* 8,50
Mupa balsem *f* 3,25
Essences (pisang Ambon, pala, pistache, rose, vanille, cocos, frambozen, aardbeien) *f* 0,85
Kleurstof, rood, geel, groen *f* 0,80
Keukenasem *f* 2,60

*

Stadswapenlepeltjes: Soerabaja, Malang, Semarang, Bandung, Batavia.

NIEUW: Medan.
per stuk *f* 4,—
per set van 6 *f* 22,50

Stadswapen gebakvorkjes:
per stuk *f* 4,25
per set van 6 *f* 25,00

*

Spekkoekcake, lekker bij koffie of thee, altijd vers *f* 2,25

Minjak angin, een heerlijk frisruikende massage-olie tegen stijfheid en verkoudheid. Warm en effectief, 8 cc. Prijs *f* 1,50.

WEER ONTVANGEN:
ES PASRA MACHINES
f 20,— plus *f* 1,— porto.

SCHITTERENDE KLEURENREPRODUCTIES

van ex. president Soekarno's schilderijen - keramiek collectie.

5 delen in eenvoudige uitgave *f* 200,—

(Wij konden nog beslag leggen op 5 stellen, onherroepelijk de laatste aanbieding van Tong Tong
Betaalbaar in 5 termijnen. Per van Gend en Loos thuisbezorgd *f* 7,50

BOEKHANDEL TONG TONG

Occultisme, mystiek en levenswijsheid:

Inleiding tot het Zen-Boeddhisme, Prof Suzuki *f* 12,00
Het ware boek der volkomen leegte, Lien Tzeen Yang Tsjoe *f* 10,00
Oepanisjads, Ir. J. A. Blok *f* 9,50
Zen in de kunst van het boogschieten, E. Herrigel *f* 9,50
Het meesterspel, handboek voor bewustzijnsverruiming, R. S. de Ropp *f* 7,50
Oude mysteriën, moderne mystiek, Dr. K. E. Freitag *f* 10,00
Lexicon der astrologie, M. Uyldert *f* 37,50
Leonardo da Vinci's psychologie der twaalf typen, H. S. E. Burgers *f* 15,90
De verborgen wijsheid van de Kabbala, Gen. Majoor Fuller *f* 16,90
Kabbala, A. Peters *f* 10,00
Zanoni, Chr. J. Schuver *f* 13,50
Helderziendheid in ruimte en tijd, G. v.d. Zeeuw *f* 17,50
Edgar Cayce, profeet in trance, J. Millard *f* 17,90
Handboek der handleeskunde, E. Parker *f* 11,50
De sleutel van het verborgene, J. Boelens *f* 11,50
De yogi-leer der ademhaling; Yogi Ramacharaka *f* 9,00
Vergeten werelden, R. Charroux *f* 16,90
Sterrenmensen zijn onder ons, J. Pahl *f* 16,90
I Ching (Bekn. uitg.), *f* 4,50
I Tjing (vertaling uit het Duits van Richard Wilhelm) *f* 25,00
Sleutel tot de I Tjing, Drs. H. van Praag *f* 12,00
De Lüscher Kleurentest, Dr. M. Lüscher/Ian A. Scott *f* 13,90
Het Tibetaanse dodenboek *f* 25,00
The book of the Dead, Sir E. A. Wallis Budge *f* 42,50
Cosmic forces of Mu, James Churchward *f* 14,50
Everyman's astrology, Edward Lyndoe *f* 14,50
The Cipher of Genesis, Carlo Suares *f* 20,00
The Tibetan book of the Dead, W. Y. Evans-Wentz *f* 11,50
Bali, Studies in life, thought, and ritual *f* 26,00
Astrology, P. I. H. Naylor *f* 18,50
The Living Universe, James D. Hebwynd & V. A. Rytov *f* 9,50
The fourfold vision, Jane Sherwood *f* 13,50

Spannende Ontspanning met Robert van Gulik

Rechter Tie romans:
Nagels in Ning-Tsjo *f* 9,90
Fantoom in Foe-Lai *f* 9,90
Het spook in de Tempel *f* 9,90
Labyrint in Lan-Fang *f* 9,90
Meer van Mien-yuan *f* 9,90
Vijf gelukbrengende wolken (3 verhalen) *f* 9,90
Klokken van Kao-Yang *f* 9,90
Het Rode Paviljoen *f* 7,90
Halssnoer en Kalebas *f* 8,90
Het Chinese lakscherm *f* 7,90
6 zaken voor Rechter Tie *f* 7,90
De Parel van de Keizer *f* 6,25

*

Verder hebben wij op onze tweedehandsplank een groot aantal boeken van Krishna Murti staan.

sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE

VOOR INDISCHE
GOUDEN SIERADEN
naar:

HET·GOUDEN·MOLENTJE

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

J. G. YSSEL DE SCHEPPER

Alg. Ass. bedrijf „Argo"

ALLE VERZEKERINGEN

Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

restaurant wijnands v/h Cecil

HOLLANDSE en INDISCHE KEUKEN
Hoogstr. 12 - Den Haag - Tel. 600712
Dir. M. WIJNANDS
v/h Grand Hotel Makassar

J. M. VAN EXEL's

Schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Specialist in exclusieve damesschoenen met hoge of lage hak — in de **allerkleinste** maten.

vanaf **maat 32**

Nu is de beste tijd voor kleine maten.

VAN ONDER TOT BOVEN.
VAN LINKS NAAR RECHTS...
JAN RIJPSTRA VOOR
KOMPLETE WONINGINRICHTING.

u slaagt beslist voor:

gunstige financierings-voorwaarden

- ☐ meubelen
- ☐ vloerbedekking
- ☐ gordijnstoffen
- ☐ matrassen
- ☐ dekens
- ☐ spreien
- ☐ linnenuitzet
- ☐ verlichting

- ☐ haarden
- ☐ gevelkachels
- ☐ elektr. bijverwarming
- ☐ gasfornuizen
- ☐ gaskookplaten
- ☐ elektrische dekens

- ☐ wasautomaten
- ☐ centrifuges
- ☐ koelkasten
- ☐ elektr. huishoudelijke apparaten
- ☐ haardrogers
- ☐ hoogtezon

- ☐ radio
- ☐ t.v.
- ☐ afspeelapparatuur
- ☐ hi-fi apparatuur
- ☐ rijwielen
- ☐ bromfietsen

☐ KLEDING VOOR HET HELE GEZIN

DE CONSTANT REBECQUESTRAAT 3-49 (BIJ G.E.B.) TEL. 606616

DE STRAAT WAAR JAN RIJPSTRA ZIJN TOONKAMERS HEEFT

Met **NECTAR** - *essence:*

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje bij Uw Toko, drogist of **Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence**
Wagenstraat 129 — Den Haag.

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S ! ! !